This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

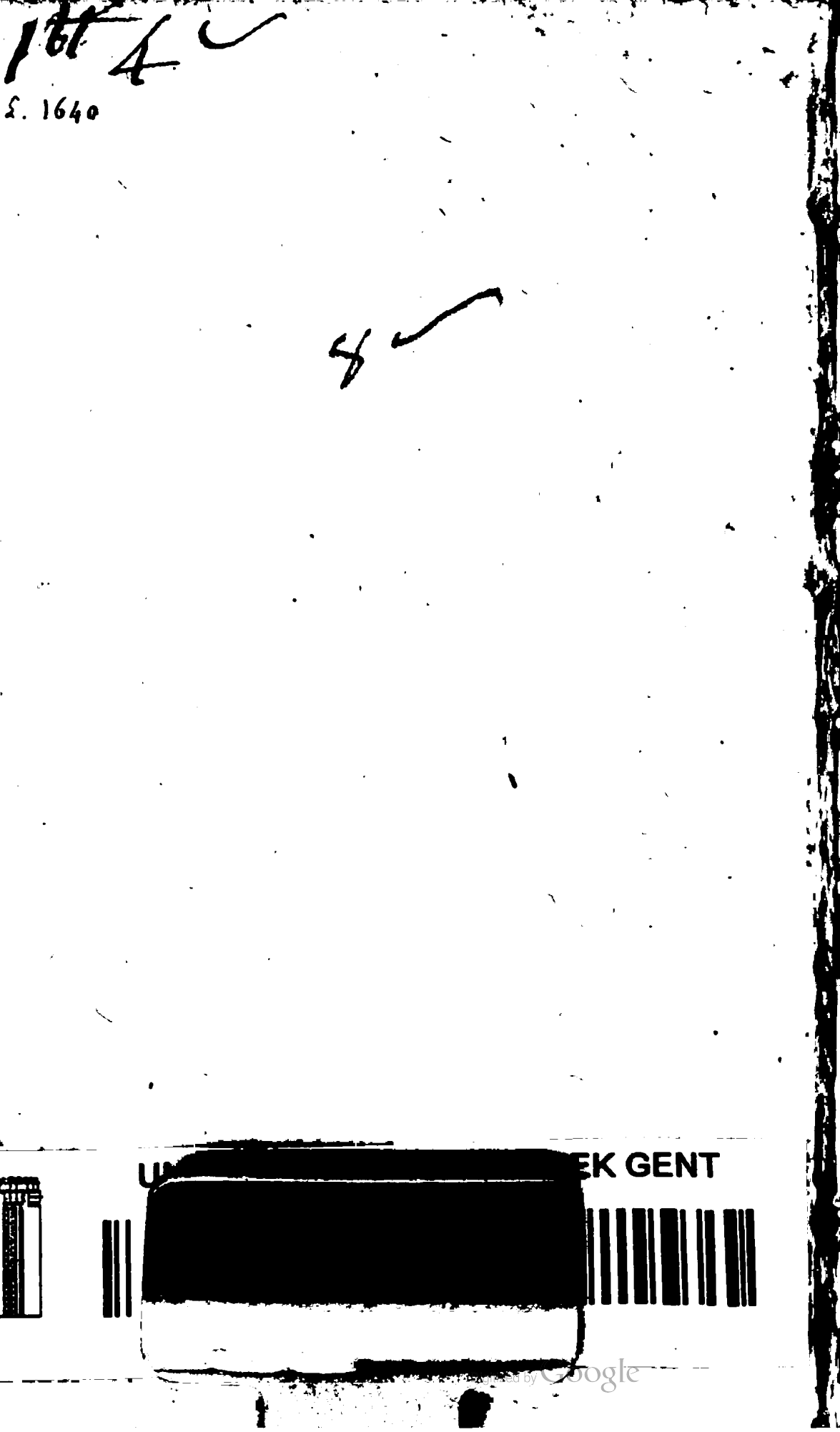

1 bt 4
S. 1640
8
U[redacted]EK GENT
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SUPPLEMENTUM
LVCANI
LIBRI VII.

Authore

THOMA MAIO

ANGLO.

Venturi metequè legent. Luc.

Secunda Æditio.

LONDINI,
Typis *M. Fleſher*, ſumptibus *D. Frere*,
& proſtant in vico vulgò vocato
Little Britain. 1646.

Digitized by Google

Fleverat Annæi fatum miserabile Vatis
Calliope, roseas dilaniata genas;
Sic festinato nimium de stamine questa;
Debuit hoc tetricis non licuisse Deis.
Debuit ab saltem dulces absolvere cantus,
Nec medio in cursu tanta Camœna mori.
Impatiens tandem, rupto telluris hiatu,
Ostia Tartareæ turbida Sedis adit,
Qua specus horrendum squallentibus occulit umbris
Invisum Superis, & sine Sole nemus.
Dicitur hic Ithacus Manes docuisse silentes
Sanguine gustato verba priora loqui.
Huc venit, magicis instructaque ritibus, Umbram
Excivit Vatis Calliopea sui.
Inferno taurus mactatur Victima Regi;
Et tibi, Persephone, casta juvenca cadit;
Lanigerum Eumenides placantur cæde bidentum.
Pocula tum sacro plena cruore capit,
Et sic Calliope, charæ dum porrigit Umbræ:
O dolor Aonii Marce, decusque chori,
Hoc bibe; non aliud jam dat tibi Nectar Apollo.
Nec possunt vitam reddere fata tuam;
Sic vocem reddunt. hoc saltem munere metam
Attingat tandem magna Camœna suam.
Non hanc, Cæsareo madeat dum sanguine Roma,
Claudito; vindictæ parsque sit illa tuæ,
Ut cujus dederit victoria sceptra Neroni,
Manibus occumbat Victima cæsa tuis.
Dixerat, at Cyathum dextra pallente recepit,
Hausit, & Aoniæ paruit Umbra Deæ.

AVTHOR LECTORI.

NOn hæc marmoreis cecinit Lucanus in hortis;
Nec vivum hîc tanti Vatis acumen habes.
Desine mirari, Lector, si carmina forsan
Ista videbuntur frigidiora tibi.
Impetus ingenii felix, ardensque recessit;
Hæc tibi defuncti debilis umbra canit.

Sere-

Digitized by Google

Serenissimo, Potentissimoque
PRINCIPI

CAROLO

D. G.

MAGNÆ BRITANNIÆ, FRANCIÆ
& HYBERNIÆ REGI, &c.

PLACUIT *Majestati tuæ, Sereniſſime Rex, in Lucano noſtro, non ſolum viri ſplendidum & mirabile ingenium: ſed nobiliſſimum quoque & Regiis auribus non indignum ipſius operis Argumentum. Hoc (inquam) tibi Domine, in tantum placuit, ut non dedignatus ſis conatus etiam meos (qualeſcunque fuerint) in eodem argumento clementiſſime accipere & fovere. non enim ut Lucani æmulus, ſed erga te officioſus in arenam hanc auſus ſum deſcendere. Liceat ergo huic opuſculo, quod aliquot abhinc annis Majeſtati tuæ in ſermone Britannico humillime ob-*

Digitized by Google

latum fuit, jam Latine reddito maria tua transire; tua, magne Rex, cujus Imperium Oceanus Britannicus non terminat, sed est. Sub tutela tanti nominis, quod non magis imperii magnitudine, quam animi tui nobilitate, & Heroica virtute metietur Fama, protectionem, & (quam suo vigore non potest polliceri) vitam sperare non veretur hic libellus Majestati tuæ humillime dedicatus. Deus te diutissime incolumem ad nominis sui gloriam, & Orbis Christiani felicitatem conservet! quod semper precabitur

MAJESTATIS Tuæ

Subditus

&

Servus humillimus

THO. MAY.

In

Digitized by Google

IN SUPPLEMENTUM LUCANI,

Poema elegantissimum

Nobilis Viri

THOMÆ MAII.

COrduba quem genuit, stupuit quem Roma canentem
Non bene cognata prælia gesta manu,
Nascitur Arctois iterum victurus in oris,
Et quondam cœptũ perficit auctor opus.
Restitutant alii magnorum carmina vatũ;
Reddidit hic vatem Maius ipse suum.

BOXHORNIUS.

Digitized by Google

In M. Annæi
Lucani
Pharsaliam,
A nobili Clarißimoque Viro
D. Thoma Mayo
Armigero
Suppletam, & ſub Sereniſſimi Britanniarum Regis auſpiciis ab eodem publicatam.

Inferias Latii, Libertatemque labantem,
Pilaque viſceribus, Roma, recepta tuis,
Collaque Pompei Phariam geſtata per aulam,
Tractantemque manu vulnera rupta virum,
Et libertati fatalia Cæſaris arma,
Merſaque diluvio Theſſala rura novo:
Hæc viridi quondam cecinit Lucanus in ævo,
Sæva ſed abruptum Parca reliquit opus.
Nec minus invidiæ Pharſalia docta Neroni eſt,
Victori, Cæſar, quam fuit ante tibi.
Nec minus hoc ipſo Libertas vulnera paſſa eſt,
Quam prius Æmathio paſſa ſub hoſte fuit.
Pene iterum Magno Latium perente peribat,
Cumque ſuo viſa eſt Roma Catone mori.
Invidit lucemque operi lucemque Poëtæ,
Damnavitque uno Cæſar in hoſte duos.

Illi-

Digitized by Google

Illmata ſuum plorabant carmina vatem,
Fœminea Pollæ reſtituenda manu.
At bene quod dirum Pharſalia paſſa Neronem
Cum domino nondum tota ſepulta ſuo eſt.
Debita temporibus noſtris medicina reſulſit,
Atque interruptum continuavit opus.
Quod Seneca erepto nequiit præſtare Nepoti,
Quod nequiit miſero Polla relicta viro;
Auſpicio, Rex magne, tuo Pharſalia tandem
Cultibus aucta novis ad tua tecta venit.
Libertas tibi ſe obſtrictam Romana fatetur,
Seque tuo gaudet munere poſſe legi.
Quæ Nero damnarat, tu das monumenta renaſci;
Facundam pretio ſollicitaſque chelyn.
Applauſus ſenſere tuos præcordia Maii:
Numinis afflatu ſaucius ille tui eſt.
Audiat hoc Tameſis. Tuque, Auguſtiſſime Regũ,
Laudibus ô ſaltem perge favere tuis.
Quod Pompejorum non vis animoſa potentum,
Non Brutus potuit magnanimuſque Cato;
Jam poſt Theſſalicas, te reſtaurante, ruinas
Roma tuum poſthac Libera munus erit.

NICOLAUS HEINSIUS,
DAN. FIL.

Ad

Ad Cl. Virum

THOMAM MAIUM Anglo-Lucanum.

VIvis (iò!) Lucane: ſacra revocantur ab Urna
Purpurei manes, et Noto Major Imago.
Cæſareo turgent exhauſtæ Crimine Venæ
Dum melior Cæſar Capitolia vindice verſu
Conſpergit moriens ipſumque Cruore Tonantẽ.
Hoc tu Maje facis, divini Pectoris hæres,
Linguarúq; potens. *a* patrio ſeu Carmine reddis
Quod peregrina ſuis cantabat Muſa Quirinis:
b Seu duce jam rapto procedere longius audes,
Cæſaris et tollens Aquilas, quas ſtraverat ipſe
Lucanus moriens, Cœptis ingentibus addis:
c Sive, Tui Interpres, quæ paucis auribus ante
Bella ſuſurrabas, Romæ Romana remittis:
Docta vacillantem canit et ſua Lingua Catonẽ,
Qui moritur toto mundi ſpectante Theatro.
Authorem, teq; exuperas: et utroq; potitus

---

a Verſio Lucani in Linguam Angl.
b Supplementum Lucani in Lingua Angl.
c Verſio Supplementi in Linguam Lat.

Culmine

Digitized by Google

Culmine Parnaſſi, Doctis, Plebiq; legêris,
Quo recinente feros variata voce Trriumphos
Ad fluviũ Thameſis, ripas Tupa verberat ambas,
Hinc Romana ſonans, reſpondens inde Britanna,
Angli Lucanum jactant, Majumq; Latini.
O nobis, ô plura refer. quot prælia reſtant
Exornanda tibi? quos Muſa ſepultat Amores?
O quantas pateris non ſemper vivere mortes!
Iratam Plebem, et Bruti miſerabile lethum,
Uxoriſque fidem meritam non igne probari,
(Heu nimiũ ſociata Viro, nimiũ æmula Patris!)
Atque ipſum dirâ proſcriptũ Lege Senatum,
Et Ciceronem ipſum, Libertatiſque Tyrannis
Jam tribus oppreſſæ ſupremam audire querelam
Te recitante juvat. Prima Cleopatra Camœnâ
Dicta tibi, ſummo poſcit jam Carmine dici.
Nondum tota micat, media plus parte laborat
Luminis, et Privata mori Regina veretur,
Altiſono properes niſi tu ſuccurrere verſu,
Exæqueſque animos dictis, angueſque miniſtres.
Formam pinge ducum victricem, haud tempore victam:
Pinge ducem molli vinctum fera colla catena:
Actiacas acies, Tyroni ubi Gloria cana
Ceſſit. Sæpe virum retrahebat conſcia virtus
Factorum veterum, Martiſque innata cupido;
Navali ſed enim pugnâ plus poſſe probavit
Æquoreã Venerẽ. fugit hunc quẽ vincere poſſet,
Victricem ſequitur fugientem, et parte recedens
Imperii, laxas Auguſto tradit habenas.

Hic

Digitized by Google

Hic ſuſpende Tubas. Hic cũ Naſone Maronẽ
Et Flaccum dulceſque Choros agnoſce tuorum.
Egregius Victor pacato Carmina Mundo
Audivit, pinguique hederas ditavit oliva.
Emeritus Vates agat otia grata ſub Illo.

R. FANSHAVV.

Nobi

Nobiliſſimo Eruditiſſimoque

VIRO

Amico ſuo

THOMÆ MAIO.

QVod tua Lucanum noſtræ facundia genti
Trãſtulerit, voces & diſcere Roma Britãnæ
Cœperit, id noſtrum decus eſt, tu Regia cura
Hunc etenim trivit Carolus. cupiitque videre
(Iratus diro quondam licuiſſe Neroni
Lucani interitu divinum abrumpere carmen)
Qualia tu Caio, vel Sancto fata Catoni,
Maie, dares, auſus tantam ſupplere Camœnam.
His tu pær auſis, mira feliciter arte,
Oſtendis quantum linguæ præſtare Britannæ
Majeſtas potuit. Latiorum & digna ſepulchris
Heroum altiſono tribuis ſolatia cantu;
Itala quæ Genio non dat meliore Poëſis.
Sed neque vel pugnas Cæſar, mortemve ſubire
Ipſe Cato melius, quam tu deſcribere noſti.
Aucta dehinc tibi fama fuit, quando æmula geſtis
Romanis olim, tanti quoque carmina vatis.
Inclyta poſcebant Anglorum prælia Regum,

Celia

Digitized by Google

Celta quibus ceſſit, quibus audax Scotus, & ipſe
Ferre jugum inſolitus ſævus parebat Iernus.
Quĩ ſi non tantum, quantum Romanus, obibant:
Te ſcriptore tamen, poterant feciſſe videri.
Sed non contentus patrias ornaſſe Camœnas
Auſonia Auſonio tranſcribis carmine fata:
Provocat & veteres ingentia nomina vates
Grande ſonans, dulciſque chelys. nec enim voluere
Pierides noſtro tantum ut legereris in orbe,
Aut anguſtaret tantam Britannia Famam.

J. RUTTER.

Dig-

Digitized by Google

Dignissimo
VIRO
THOMÆ MAYO

Amico suo summè honorando.

TErge parentales oculos post funera mundi
Roma tui. nondum tota sepulta jaces.
Gloria vivit adhuc radiis evincta coruscis,
Quam tibi perpetuat nobile Vatis opus.
Cujus in historia moreris, pariterque triumphas;
Exornantque tuas vulnera sæva genas.
Ingenio, Lucane, tuo tua Roma ruinis
Auctior, & damnis stat veneranda magis
Quam tot terrarum dum sceptra superba teneret
Atque triumphati spargeret orbis opes.
Sed Romæ quodcunque tuæ Lucane dedisti,
Hoc dedit & Maii subsidialis amor,
Qui tibi succurrit vindex, & divite vena
Supplevit latices, te moriente, tuos.

S. IONSON;

CL.

Digitized by Google

Cl. Viro
THOMÆ MAYO
Armigero
Supplementum Lucani edenti.

Cæsareas tu, Maie, facis revirescere lauros:
Carminibusque tuis pompa meliore triumphat
Iulius, excelso. quam cum olim mœnia curru
Romana intravit post tot felicia bella,
Cum captos traheret reges, depicta tabellis
Oppida tot populo, captivaque flumina monstrans.
Nec minus adversis Proceres qui fortiter armis
Pro patria, & sancta pro libertate steterunt,
Et periere acie violenti Cæsaris hostes,
Vel propria cecidere manu, solatia fati.
Magna sui capiunt, quod tanto vate canuntur.
Scipiades qui se privavit sponte sepulchro
Hæc monumenta tamen, tua quæ facundia reddit,
Diligit. Hispanis juvenis Pompeius in arvis
Ut capite abscisso, magno sic funere patrem
Exæquat. summoque jacet contentus honore
Marmaricis cum Rege Iuba Petreius arenis.
Ipse Cato moriens tanto quoque nomine dignas
Obtinet exequias. hæc tali carmine reddis
Ut te docta suum cuperet jam Corduba civem,
Necte cognatum Annææ facundia gentis
Spemeret. & quoties Pharsalia magna legetur
Lucani, toties Thapsi Mundæque legentur
Bella: tibi crescent & eadem ex arbore lauros.

THO. BULLOK.

Digitized by Google

In Lucanum
à
Thoma May
Armigero redivivum.

Quem Nero crudelis vatem jugulavit Aprili,
Carolus ad vitam Maio revocavit; & imbre
Sanguineum per quem Lucani nobilis olim
Spiritus effluxit, cœlesti Nectare Phœbus
Conspersit, raditis addens vibrantibus ignem
Prolificum, ut tantum posset producere florem.
Hinc flos Aonii nemoris pulcherrimus exit
Majus, & ingentem grato perfundit odore
Parnassum; aut potius Phœnix hic prosilit idem,
Idem ille Amaus qui magni Cæsaris atque
Pompeii tanta cantavit acumine bellum.
Idem hic aut simile ingenium mirabere Lector,
Idem mellifluum carmen; nec credere nobis
Indignum est, examen apum, qu a nobilis olim
Lucani cunas circumvolitasse cernstis
Dicuntur pennis atque ori mella tulisse,
Dulce tuis omen cunis hoc MAIE *dedisse.*

SAM. COLLINS.

M. S.

Digitized by Google

IOANNIS SULPICII

VERULANI

CARMEN

Pharſaliæ Lucani Appendicula.

ERexit mentem trepidi tum fortis imago;
Et facturus erat memorandi nobile leti
Exemplum: ſed fata vetant, & fida ſalutis
Oſtendit Fortuna viam. nam lævus amicas
Proſpexit puppes, nando quas auſus adire,
Ecquid ſtamus? ait. vel jam per tela, fretumque
Eripiar: juguli vel non erit ulla poteſtas
Eunucho conceſſa mei. tunc puppe relicta
Proſilit in Pontum. ſiccos fert læva libellos,
Dextra ſecat fluctus. tandemque illæſus amicos
Excipitur plauſu clamantis ad æthera turbæ.

SUP.

Digitized by Google

SUPPLEMENTUM LUCANI.

LIB. I.

ARGVMENTVM LIBRI PRIMI.

Rex Ptolemæus à Cæsare dimissus bellum parat. Oraculum Serapidis. Ptolemæi mors.

PEr dideram Freta sæva minas, & ab Æquore tutus,
Tutus ab insidiis imbellibus, & scelerata
Ægypti rabie consedit littore Cæsar,
Vindictam spirans, tantâque efferbuit irâ,
Quantam non Pharii potuit restinguere regni
Exitium. justa est belli data causa gerendi:
Sed pudor, & magnam premit indignatio mentem
Bella dari tam justa, aut mollem audere Canobum
Cæsareas iras, infestaque tela mereri,
Quæ vix armipotens est ausa lacessere Roma;
Nec damno tantas iras leviore luisset
Quam libertatis jactura, & funere magno.

Digitized by Google

Quod tamen incolumis per tanta pericula Cæſar
Evaſit, Superis potestas ignoſcere, Roma,
Si ſola Ægyptus redivivæ vulnera dextræ
Et ſævos poſthac gladios ſenſura fuiſſet.
Inferias tibi, Magne, pias hæc bella dediſſent,
Et gratas Latio. Phariâ de clade triumphum
Victori placida donâſſet fronte Senatus,
Templa coronaſſet votis, plauſuque ſuperbum
Spectaſſet læto currum Romana juventus,
Hæc patriæ forſan victoria conciliaſſet
Cæſaris arma ſuæ, ni dira ſequentia bella,
Ni Libycæ clades, & triſtis funera Mundæ
Victrices alio fœdaſſent crimine dextras.
At Nili ſcelerata cohors, quæ ſceptra dediſſet
Reginæ Arſinoë, ſubitò mutata rebellat,
Fœmineum Imperium, faſtuſque exoſa ſuperbos
Eunuchi Ganymedis, & implet caſtra tumultu.
Nec pavidum murmur; conſenſu audacia crevit,
Tantaque tuſdia metu pœnarum ſolvit ab omni.
Nec mora; Delecti ad Tentoria Cæſaris ibant,
Invita Arſinoë, pacem Regemque petentes,
Et delictorum veniam, dirumque Photinum
Ut ſcelerum authorem, & ſævum execrantur Achillã,
Qui facinus merita jam tandem morte luiſſent.
Auſonius Ductor, quamvis jam fervidus ira,
Pacem optans, Phariaque timens regione teneri,
Dum procul Æmathiæ coëant fragmenta ruinæ,
Dum, quas diſperſit clades Pharſalica, rurſus
Jungantur vires, & caſtra hoſtilia creſcant,
Caſtigat primò dictis; mox fronte ſerena
Dat veniam precibus; nec tanta Cæſaris ira
Dignatur viles populos, impendere totes
Irarum fluctus cupiens civilibus armis.
Nil niſi Romani Imperii patriæque ruinas
Aut ſcelera eſſe ſuis aut digna pericula fatis
Credit, & imbellem Ptolemæum in regna remittit.
Quid tandem, miſerande puer, tibi proderit iſta
Libertas, quam morte luas, regnique ruina?

Tutior

Tutior ah longe custodia Cæsaris esset
Quam data libertas; nec cum captivus agebas,
Esse nocens poteras. te sævi Cæsaris ira
Liberat ut fieres. Phariæ nam noverat aulæ
Perfidiam, moresque tuos, tua crimina speras
Ut mox justa cadas Cleopatræ victima regno;
Cujus adulterii pretium Nilotica sceptra
Donabit Cæsar, dulcique impendet amori.
Nec Latium versuta Ducem spes ista fefellit.
Namque infelicem Ptolemæum in regna remissum
(Sive Ægyptiacæ fuit inconstantia gentis,
Seu Regis vitium) confestim oblivio cepit
Et dextræ fideique datæ; nova bella parabat
Consiliis pravis, & spe delusus inani,
Inque suam accelerat properantia fata ruinam.
Et ne subsidiis accrescant castra marinis
Cæsarea, instructam disponit in æquora classem
Quà levis Ægypto disterminat unda Canobum.
Inceptum visa est primum Fortuna juvare.
Incidit in classem hanc sociis divisa carinis
Cæsaris una ratis, quæ fortem Euphranora vexit.
Hanc omni Phariæ puppes statione solutæ
Circumeunt. periit numeris oppressa Triremis.
Regius interea per Deltam Exercitus ibat
Terrestris, multasque via muniverat arces.
Iam belli molem pulcherrima Delta tenebat,
Delta Ægyptiaci decus atque opulentia regni;
Per cujus virides sinuato gurgite campos
Huc illuc ludit Nilus, gyrisque recurrens
Nunc ambit, nunc implicitis intersecat undis
Pinguia culta suis, & nigra ditat arena.
Huic nomen terræ dat littera Delta triformi.
Oceano Boreale latus defenditur, in quem
Infundit sese septeno gurgite Nilus.
Quæ restant latera inde duo, duo brachia Nili
Ultima constituunt. hæc inter brachia, quinque
In mare gurgitibus per Deltam volvitur amnis.
Magnus ab Æthiopum campis nigrantibus amnis

Digitized by Google

Volvitur, atque uno longe decurrit in alveo
Usque ad planitiem, qua surgit maxima Memphis
Pyramidum aggeribus totum celebrata per orbem.
Indulsit nimium faciles telluris opimæ
Fertilitas fruges populo, nimiumque pepercit
Agricolæ manibus, tanti jactura laboris
Ut fieri possit; moles ut vulgus inanes,
Vanaque Pyramidum miracla stupescceret Orbis.
Tot potuere manus steriles invertere glebas,
Emendare solum, muris circundare terras,
Et tanto imbellem munimine cingere gentem,
Ut non incursum populi timuisset Eoi,
Non Persarum acies, pharetratæque robora Susæ,
Nec Macedum æratæ cessisset præda Phalangi
Fertilis Ægyptus; sed inexpugnabilis armis,
Atque sui juris seclum mansisset in omne.
Volvitur à Memphi partito gurgite Nilus,
Extremoque Eurum versus ferit æquora cornu
Ad Pelusiacas arces; at gurgite mollis
Alluit Occiduo littus portumque Canobi.
Huic dedit antiquum Menelai Navita nomen
Littore (si famæ credas) tumulatus in isto,
Cum Pharii justus tenuit diademata regni
Proteus. eripuit Paridi castissimus ille
Tindarida, & nullo vitiatam crimine servans
Post Trojam excisam ferro flammisque, marito
Reddidit. hæc tellus inter duo flumina Delta est
Dives opum, dives pecorum, lætisque colonum
Frugibus exaturans, atque urbibus inclyta magnis.
Quid Butum, Butive lacum, quo gentibus olim
Niliacis responsa dabat Phœbeia mater,
Quid sævam hospitibus memorem Busiridis urbem,
Funestasque aras? teve Urbs pulcherrima, nomen
Cui Venus ipsa dedit? vel te delubra Minervæ
Alta tenens Sais, quam rex Psammiticus olim
Condidit? antiquæ juxta stant mœnia Mendes,
Qua Deus Arcadiæ Pan pastoralis in urbe
Religione patrum colitur, cum matribus illic

(Ut

(Ut perhibent) capri coiere, & semine misto
Fœdavere uteros, olim sic ille creatus,
Qui pueri nimio Cypariſſi ardebat amore.
Ante tamen quam rex Ptolemæus ab urbe Canobo
Per Deltam transire parat, (nam nota Canobo
Templa Serapis habet) scrutari oracula divûm,
Et belli casus cupit explorare futuros.
Hic Deus alta tenens molli delubra Canobo,
Quem serpentina Nilotica terra figura
Vicinique colunt, non voce oracula reddit,
Corniger ut Libycis colitur qui Syrtibus Ammon;
Non esuve, fameve, velut Memphiticus Apis,
Certa boni, sative mali præsagia pandit;
Nec Phœbo similis Cyrrhæo, Virginis implet
Concussos artus miseræ, quam pœna recepti
Numinis, aut pretium mors immatura sequatur;
Erudit ac placide humanam per somnia mentem,
Nocturnaque quiete docet; nulloque labore
Hic tantum parta est pretiosa scientia, nullo
Excutitur studio verum. mortalia corda
Tunc Deus iste docet, cum sunt minus apta doceri,
Cum nullum obsequium præstant, meritisque fatentur
Nil sese debere suis; tunc recta scientes
Cum nil scire valent. non illo tempore sensus
Humanos forsan dignatur numen inire
Cum propriis possunt per se discursibus uti,
Ne forte humana ratio divina coiret.
Jamque Sacerdotes Regem in penetralia templi
Duxerunt. Tyrio resplendens sanguine & auro
Stratus erat lectus, quo tu, Ptolemæe, recumbens
Fatidici infelix captas præsagia somni.
Sacratos intrant templi sola illa recessus
Somnia, quæ Deus ipse creat; nam cætera cuncta,
Quæ vel temperies varias, varioſve sequuntur
Corporis humores, vel quæ repetita diei
Aut studia, aut curæ finxerunt somnia, templo
Exteriore volant multas imitantia formas.
Illic præ reliquis fuscam exhilarantia noctem

Digitized by Google

Formosa specie, roseisque volantia pennis
Sanguinea apparent, templique in margine ludunt.
His quoque de Veneris campo, placidoque vireto
Mille pharetrati fratres, gens mollis Amorum
Occurrunt noctu, & templo consortia jungunt.
Illic flammatis alis, vel fulguris instar
Nocturnæve facis, per summa cacumina templi
Somnia de flava nascentia bile, volatu
Irato strepitant, tanquam hostem quærere semper
Audacem, & sævas assueta lacessere pugnas;
Excelsoque parant cœlum superare volatu.
At contra timidè tenebrosa per atria templi
Quæ nigra de bile fluunt, demissius ibant,
Nocturnæque ut aves strident feralibus alis,
Inter busta volant, & fœdis sola sepulchris
Invitant Stygios mœsta ad consortia Manes.
Illic per postes, albataque mœnia templi
Ignavo incessu, tardæ testudinis instar,
Somnia, quæ pituita creat, trepidantia serpunt;
Ne si fortè cadant, liquidis mergantur in undis;
Nam semper vana falluntur imagine lymphæ.
Hæc inter volitant imitantia mille figuris
Quicquid agunt homines passim; totidemque feruntur
Quod patitur magnus diversa negotia Mundus,
Aut objecta tenet. cedunt hæc somnia cuncta
Divinis, quæ dat Numen, longeque remota
Non audent templi sacros intrare recessus.
Nocte ferè media Ptolemæi pectora somnus
Vicerat optatus, cùm jam divina Serapis
Somnia, mutandum Ægypti narrantia regnum,
Miserat, incessu tardo delubra petebat
Bos niger ingenti specie; geminisque micabat
Pelle insignitus stellis; quarum altera tergo,
Altera fronte fuit media. Lugubre videtur
Mugire, atque oculis lacrymas effundere nigris,
Confectus macie, tanquam qui pabula nulla
Gustasset mœrens. Post majestate decora
Incedit, quamvis pullato fœmina cultu

Turri-

Digitized by Google

Turrigero laceros effundens vertice crines,
Atque catenatos tendens post terga lacertos.
Tum, velut Inferni plorarent carcere Manes,
Erupit subito tumulis lacrymabile murmur
Ex imis, scindi regalia Mausolea
Vidit, & erupto Ptolemæum exire sepulchro
Lagæum primò, reliquos hunc ordine reges
Ponè sequi, miseræ crudelia fata gementes.
His verò attonitus visis Ptolemæus (ab omni
Nam gelidus trepido manavit corpore sudor)
Excusso somno templum circumspicit omne,
Talia divorum quærens ostenta; sed illa
Quæ vidit, clausis, oculis non vidit apertis.
Iamque sacerdotes veniunt, & somnia Regis
Audita horrentes, hinc lamentabile fatum,
Atque propinquantem regni dixere ruinam
Niliaci. tum Diis patriis lustrantur, & aras
Incendunt votis. sed Dii propiore ruina
Te, Ptolemæe, prement: casus, miserande, futuros
Dum patriæ narrat, celat tua fata Serapis.
Interea valido Mithridates agmine nuper
Per Cilicum populos Syriæque extrema coacto,
Ad Pelusiacam properans pervenerat arcem,
Quæ viridem Ægyptum Syriæ disterminat arvis.
Nam tota Ægyptus claustris munita duobus
Nititur; accessum prohibens arx ista pedestrem,
Ut Pharos æquoreum, tanti sunt mœnia regni.
Sed non egregium omninò Pelusia tardant
Claustra Ducem. una dies arcemq; expugnat & urbẽ.
Inde rapit celeri Mithridates agmine cursum,
Et se Cæsareis properat conjungere castris.
Hoc metuens equitum præmiserat agmina turmis
Obvia Cæsareis Ptolemæus; dum sibi castra
Colle locat celso, latè qui despicit omnem
Planitiem, Ægyptus quà terram effusa patentem
Explicat. Est proprio Mons undique robore tutus:
Difficilem declive solum, præruptaque saxa
Una parte dabant ascensum: ruta palude

Pars alia eſt: rapido pars tertia cingitur amne.
Sola anguſta aditus ad montem præbuit Iſthmos.
Sed nos caſtrorum tanto munimine tutum
Se ſatis eſſe ratus, procul illo arcere parabat
Cæſaris occurſum; pontes, adituſque remotos
Milite cuſtodit præmiſſo, & diſſita longe
Flumina necquicquam (infelix) defendere tentat.
Nam neque Romanis animis fiducia ceſſit
Contra hoſtes, contraque locos pugnare paratis:
Virtutem Phariæ nec ſuſtinuere catervæ
Auſoniam. Cedunt ripis, & terga per agros
Præcipites dantes victoribus omnia linquunt.
Contectam vidit caſtris Ptolemæus ab altis
Corporibus terram, rubefactaque cæde ſuorum
Prata quibus ſteterant, proprii præſagia fati
Triſtia concipiens animo; dum caſtra petentes
Quos fuga ſervavit pauci, non viribus augent
Auxiliove ſuos, implent ſed cuncta timore.
Quorum victores fugientia terga ſecuti
Inſtabant; acrique ad Regia caſtra tumultu
Perveniunt; quæ jam Cæſar conamine toto,
Dum fortuna calet, dumque omnia plena timore,
Impiger aggreditur; nec adhuc victoria certa
Eſſe videbatur, Pharii dum caſtra tenebant.
Ite viri, dixit, belloque imponite finem.
Virtutis pretium, mercedem ſanguinis, auro
Argentoque referta tenent tentoria Regis;
Niliacas gemmas, Erythræo è littore conchas,
Totque ſimul procerum congeſtas undique gazas,
Quæ vobis debentur, ait, nunc ſumere reſtat,
Et rapere à victis. Nec prædam quærere tantam
Segnis erat miles; parvam primo occupat Iſthmon.
(Sola aditum hæc præbens disjungit ab amne paludē)
Illam præcipue pubes Ægyptia ſervat.
Illic concurrunt, orituque miſerrima cædes.
Hos formido ingens, & fi vincantur in armis
Deſperata ſalus: prædæ ſpes excitat illos.
Illic immenſa rabie decernitur; amnis

Atque

Digitized by Google

Atque palus multo fœdantur utrinque cruore,
Semianimesque artus, & saucia corpora volvunt;
Quæ gemino pereunt fato, dumque hostibus hostes
Conseruere manus, alternaque brachia nexu
Robusto tenuere, cadunt in flumina juncti;
Nec furiosa illic linquunt certamina; pugna
Contendunt ambo collapsi flumine vana;
Nam victum Stygias sequitur cito victor ad umbras.
Dumque omnes illa castrorum parte feroces
Concurrere manus Phariæ; cessum undique Cæsar
Contemplans montem, prærupta parte videbat
(Qua miseris est collis inexpugnabilis esse
Niliacis visus) nullo custode teneri;
Confestimque leves illuc jubet ire catervas
Quas Carfulenus duxit. nec dura videntur
Hæc mandata Ducis; scandunt acclivia saxa,
Præcipitemque locum capiunt. mors opprimit inde
Niliacos, poterat minimo unde labore repelli.
Iam Carfulenus per collem ascenderat audax,
Cumque levi intrarat Ptolemæi castra cohorte.
Attoniti fugiunt custodes; castra tumultu
Implentur; subitis perculsi casibus omnes
Huc illuc miseri discurrunt; quidve relinquant
Quidve petant capti non norunt. Cæsariani
(Dum trepidant intus, dum conficit omnia terror)
Acriter instantes irrumpunt undique castris.
Implorat frustra veniam gens victa; furentes
Nec tenuit Cæsar gladios; mactare nocentes
Imperat, invisoque orbem purgare cruore.
Pars turbæ miseræ Latiis nutrita sub armis,
Et de Romuleis legionibus ante fuisset;
Hos olim è Syria duxit Gabinius audax
Exulis auxilio regis, belloque peracto
Pila satellitio Pharios Romana reliquit:
Tempore torpuerant vires; luxuque Canobi
Cæperunt fracti veteres dediscere ritus,
Atque Ægyptiacos paulatim assumere mores.
Non procul à castris fugiens conspexit in undis

Rex miſer haud magno pendentem à ſune carinam;
Et cito conſcendens, comites de littore juſſit
Solvere, purpureos humeris dejecit amictus,
Ne noſci fugiens poterat. ſed dura ſalutem
Fata negant; miſero detracta inſignia ſolum
Hoc Ptolemæe dabant, ut vilior umbra jaceres.
Namque hanc de caſtris Ægyptia turba carinam
Aſſequitur fugiens, properantque aſcendere cuncti.
Cæſarei urgebant gladii poſt terga; fugaſſet
Iam timor officium; pavidis reverentia nulla
Regis erat, nimio dum pondere victa carina
Deficit, & rapidis Ptolemæus mergitur undis.
Plebeio extinctus fato, gelidoque ſepultus
Rex, Ægypte, tuus Nilo jacet, ultima tantæ
Et miſeranda domus ſoboles. non Mauſoleis
Excelſis habitant Manes, non Regia templis
Condita, marmoreis aut montibus oſſa quieſcunt;
Lagææ de more domus, quæ funera luxu,
Divitiiſque ſolet nimiis violare ſepulchra.
Quam breve crudeles regnum Ptolemæe dederunt
Dii tibi! non aliter Pharium diadema gerebas
Hoſtia quàm triſtem geſtat moritura coronam.
Sed breviora tamen ſi Dii tibi regna dediſſent,
Ad Styga veniſſes felicior umbra, priuſquam
Sanguine Niliacas perfudit Magnus arenas,
Depulſo qui ſceptra tuo dedit ante parenti.
Te nunc occiſi, rex ingratiſſime, Magni
Manibus inferias Cæſar (quem demeruiſſe
Crimine ſperaſti) mittit; Generique perempti
Ne poſſit debere nefas, ulciſcitur ipſe,
Inque tua titulum pietatis cæde requirit.
Pellæam tendens victor jam Cæſar ad urbem,
Ne Ducis adventum tanti, juſtaſque timeret
Iras victoris ſibi conſcia turba rebellis,
Præmittit veniam cunctis, tripidantia ſolvens
Corda metu; leges populo, proavitaque jura
Se conceſſurum affirmans, & debita ſtirpi
Lagææ dudum Pharii diademata regni.

LIBER

LIBER II.

ARGUMENTUM.

Cæsar amore Cleopatræ captus in Ægypto moratur, dum L. Scipio cum Rege Juba bellum in Africa renovant. Cæsar Pharnacem vincit.

SPlendida Pellæam celebrant jam festa per urbẽ;
Et Ducis Ausonii laudes ad sidera tollunt
Servati Cives (dum passim altaria fumant)
Votaque diis solvunt. nescis, gens impia, nescis
Cui causæ hanc debes veniam, patriæque salutem.
Non hanc semideive Canes, aut barbara præstant
Numina, queis ritu persolvis vota profano;
Nec Ducis inflectunt animum fulgentia tecta,
Non veterum monumenta Ducum, non templa Deorũ,
Nec Macedũm cineres Regis, quos Cæsar adorat
Plus aris templisque tuis: sed inania sacra,
Infirmosque Deos facie Cleopatra potente
Protegit, & stupro redimit Memphitica sceptra.
Nec visum est æquum Cœlestibus, ut meliori
Deberent causæ tam turpia regna salutem.
Jamque sui Pharias regnans Cleopatra per urbes
Authorem fati regali splendida cultu
Excipit, & magno celebrat convivia luxu.
Atria fulgebant tali laqueata paratu
Qualem magna solent, sed jam ruitura, studere
Regna, quibus veteres, quas longa potentia fecit,
Ostentantur opes, vitiis alimenta futuris.
Sed non divitiæ, non auro fulva supellex,
Gemmative tori passim, pictive tapetes
Cæsareos pascunt oculos, nec talia curat,

Dum

Dum prope sidereo cunctis splendoribus ore
Præradiat, vultuque movet Cleopatra superbo.
Hanc videt, huic oculis & pectore totus inhæret;
Quoque magis cernit, magis ardet; cætera visu
Splendida quæ primo, sordent objecta secundo:
Fœmineus decor augetur, crescitque revisus,
Purpureas stupet ille comas, & candida colla,
Queis gemmis lux major inest. abscondere formam
Divitiæ eximiam, non exornare videntur;
Quamvis non desunt Erythræo è littore gemmæ,
Non spolia Eoi. Gangis, non quicquid in undis
Volvitur Assyriis, aut dives mittit Hydaspes;
Non Arabum ex petris viridi splendore Smaragdus,
Nec lapis auratus, quem dat Mareotica tellus.
Sidereis Adamas radiis hebetatur ocelli,
Quoque minus lucet, formæ magis auget honorem.
Sapphirum pulchro pendentem pectore vincunt
Cærula venarum violaria; labra Rubinus
Non rosea æquaret, nisi primo victa fuisset,
Et pudor augeret quem dat Natura ruborem.
Ausonius Ductor jamdudum saucius, ignem
Concipit inde novum, nimioque accenditur æstu;
Nec placidam celare studet, sed pascere flammam;
Quænam (inquit) nostris obstare potentia votis,
Aut quæ fama potest? quid sic duriffima virtus
Oppugnata ageret? facies absolveret ista
Judice raptorem cœlo; nam talia quondam
Stupra Deis summis celebres tribuere poëtæ,
Æthere qui toties posuere Tonantis amicas,
Et forma eximias fecere Heroidas astra.
Temporibus si visa illis Cleopatra fuisset,
Non coma Niliacæ Berenices aurea cœlo
Fulsisset, pulchræ nec Pleiades astra fuissent:
Non stupri pretium radiantia plaustra tulisset
Callisto, aut Bacchi conjux formosa coronam,
Donec partem aliquam Cleopatræ stella serenæ
Nobilitare Poli certam dignata fuisset.
Jupiter exemplum mihi sit, quem sæpe coegit

Sævus

Digitized by Google

Sævus Amor magno furtim descendere cœlo:
Vel potius nostra absolvant delicta Tonantem,
Cæsareumque Jovi veniam det nomen amoris.
Ne, Cæsar, tua vota time; non pervigil ista
Hesperidum Serpens fulgentia poma tuetur,
Nec nimio forma est hæc custodita pudore.
Sed puerilis Amor, vanique Cupidinis ignes,
Pectora qui stimulare solent innoxia vulgi,
Pastoresque rudes urunt, rurisque puellas,
Non tibi rem peragunt, Cæsar; nec causa domare
Vulgaris potuit Reginæ corda superbæ;
Formosamve tuis Cleopatram amplexibus offert
Dulcis amor Veneris: sed regni insana Cupido,
Majestas, nimiisque optata potentia votis.
Hic amor affectus alios Ptolemæidis omnes
Pectore sustulerat, penitus si nullus inesset
Venarum calor, aut artus depasceret ignis,
Lascivos tamen amplexus in Cæsaris isset
Frigida, & Ambitio solvisset tanta pudorem.
Quæ te causa fidem, Cæsar, violare coëgit,
Visceraque in patriæ sceleratos impulit enses
Æmathios Latio perfundens sanguine campos,
Illa pudicitiam Reginæ in pectore vicit,
Prostituitque tibi. nec quisquam Cæsaris altos
Suspiciat posthac animos, cum spiritus idem
Fœmineum impellit pectus. qua Cæsar, eadem
Ambitione nocens facta est Cleopatra; fidelis
Nec manet hic civis, nec conjux illa pudica.
Ne tamen illicito Cæsar videatur amori,
Non patriæ victisse suæ, (nam Ægyptia tellus
Victa licet, nondum Latia est provincia facta,
Sed sceptro subjecta manet) verituque rebellem
Niliacum subito populum, si regna teneret
Fœmina dum stirpis Lagææ mascula proles
Vivit adhuc, puerum Ptolemæum lustra videntem
Vix bina, Arsinoes, quam duxerat ante, sororis
Conjugio avulsum Cleopatræ jungit, & illum
Immaturum annis Pharia diademate cingit.

Hunc

Hunc vocat Ægyptus Regem, Cleopatra maritum;
Defunctique locum fratris supplere videtur
Conjugio & regno. Quid præter nomina vana
Conjugii, regnique, puer miserande, tenebis?
Quid præter titulos, thalamum dum Cæsar adulter
Possidet, & regnum conjux Cleopatra gubernat?
Nec rivalis adhuc fieri puerilibus annis
Cæsareive potes thalami, regnive sororis.
Sed tenerâ poteris felix ætate videri,
Quâ non incesti cognosces gaudia lecti,
Obscœnoque carens fructu, noxâque carebis.
Conjugium innocuum magis hoc est, quò minus aptú.
Conjugis incesti sine crimine nomen habebis,
Et sine curarum retinebis pondere regnum.
Humenti Nox atra polos involverat umbrâ,
Inque vicem Phœbi redeuntia sidera cœli
Ornârant varié faciem, cum captus amore
Illicito Ductor Latius, vinoque solutus,
Dulcibus indulget votis, tandemque cupito
Reginæ fruitur thalamo, pulcherrima lecti
Gaudia degustans. tantum suadere potestas,
Donaque, & illustris gestarum gloria rerum
Fœmineæ poterant menti. nec crimen inesse
Concubitu nimium tali, Cleopatra, putabunt
Qui Ptolemæorum thalamos, consuetaque jura
Incestæ novere domus, fratremque sorori
Conjugio junctum, sacræ sub nomine tedæ
Majus adulterio delictum. turpius âsset
(Quis credit?) justi ad thalamos Cleopatra mariti;
Utque minùs lecto peccaret, adultera facta est.
Pœna tamen sequitur; furtivi pignus amoris,
Cæsario infelix, fatis generatus iniquis
Cæsaris Augusti cadet olim victima ferro
Cæsareos tristans cognata cæde Penates.
Tempora dum Pharios Ductor dependit amori
Ausonius, Libycis iterum fragmenta ruinæ
Thessalicæ terris coëunt, quæ magnus agebat
Scipio dux belli, cum quo (jam Cæsaris hostis,

Quam-

Digitized by Google

Quamvis ille truces toties ſub Cæſare Gallos
Straviſſet) fortis ſtabat Labienus in armis.
Hic ſanctus Cato privatâ non concitus irâ,
Sed patriæ imperium, & communia ſigna ſecutus
Militat; injuſtis hic ſtat Petrejus in armis,
Oblitus fidei, terris quem Cæſar Iberis
Donâſſet vitâ; & Varus, cui ceſſerat omnis
Africa, Romanis quæ tum ſub faſcibus eſſet,
Quam ditione potens olim Carthago tenebat.
Delectas Libyæ turmas, & Punica ſecum
Agmina ducebat Varus, fallacia corda,
Membra leves: rubris induti veſtibus ibant
Ut fuſum in bello hac celarent arte cruorem.
Sub Varo populos ſitientibus arida venis
Cyrene Barceque ſuos ad prælia mittunt,
Quæque Afris Siculos permiſcuit Æa colonos.
Tabraca bellantes Tyrio de ſanguine turmas
Mittit, & antiquâ Phœnicum ſtirpe creatos
Dat populos Libycis dilectus regibus Hippo;
Atque Utica, & tanto Thapſus poſt inclyta bello.
Advenit his Libyco regum Juba maximus orbe,
Qui jam Cæſareâ lætum de clade triumphum
Duxerat: infelix cecidit cùm Curio fraude
Deceptus. domino imperium non latius ulli
Contigit. Occiduo de cardine terminat Atlas:
Parte alia Theræ, & confinis Syrtibus Ammon.
Undique diverſæ gentes, populique remoti
Conveniunt ad ſigna Iubæ. fulgentia ſigna;
Medorum antiqua Mauri de ſtirpe tulerunt.
Atque inopes, qui cum mundo commercia ſolis
Naufragiis Naſamones habent. Garamantes iniquo
Sub cœlo poſiti, ſteriles qui ſemper arenas
Squallidaque arva tenent ſolis fœcunda venenis.
Cumque his Marmaridæ medicas egere catervas,
Serpentum morſus cantu curare parati.
Audaces Numidæ, & frænorum neſcia turba
Maſſyli, levibus norunt qui flectere virgis
Ora ferocis equi; gregibuſque aſſueta ferarum

Gens

Digitized by Google

Gens Getula viros mittit, qui comminus iras
Indomitorum ausi sunt irritare leonum.
Autololesque vagi, pedibus qui vincere cursum
Venatoris equi celerem, cervique fugacis
Assueti; atque Mibæ vicino Sole perusti,
Qui ferrum infamant, sceleratæque tela venenis;
Et membra hirsuta capri qui pelle teguntur
Cyniphii venere Macæ; fortisque juventus
Quam vaga, quamque Uzzita dabat, quam tegia Zama
Nutrivit, vexilla Iubæ comitantur euntis.
Scipiadæ, Latiisque Aquilis hæc agmina jungit
Rex Iuba; jámque auctis intendunt viribus omnem
(Cum primum Zephyro patris se gleba resolvit)
In Latium belli casum transferre futuri.
Sed celer in cunctis, semperque inferre suëtus,
Nunquam bella pati Cæsar, mox irrita fecit
Hæc decreta ducum, bellumque huc attulit omne.
Heu nimium cito Marmaricis cernetis in oris
Quem vos Hesperia statuistis quærere terra.
Dulcibus interea ille cebris, luxuque Canobi
Captus, & afflatus falleate Cupidine Cæsar
Lascivas ducit Veneris sub numine noctes,
Oblitus Libyæ tantas coalescere vires,
Fortunamque suam, & surgentia regna morantes.
Talibus ille cebris, & molli fractus amore
Formosæ Oechalidos Reginæ dicitur olim
Maximus Alcides humeros non fulva leonis
Terga Cleonæi velant, nodosave fortem
Clava armat dextram; domitores mille laborum
Desidia incipiunt duri torpere lacerti.
Nec jam vindicibus pacati viribus orbis
Terrentur Reges: sed plus Iunonis iniquæ
Spes sævas facie formosa fœmina juvit,
Quam poterant ferratæ acies, aut omnia terræ,
Aëris, Oceanique, & Ditis monstra profundi.
Sed longo Fortuna Ducem torpere veterno
Non patitur tantum, medio nec Cæsaris acta
Deficere in cursu; sive accelerare ruinam

Roma

Romanam cupit inconstans, exosa potentem
Iam populum, & vires nimias quas fecerat ipsa:
Sive Deam puduit, leges venerandaque jura
Cæsaris ignavæ solum debere salutem
Desidiæ, & potius statuisset perdere Marte
Quam sic servare; ut bellum, quod struxerat olim,
Destruere rursum Imperii fastigia tanti:
Nec plus res Latias facie Cleopatra nocente
Quam gladii ultores, & Thessala castra juvarent.
Non tamen à Phariis primo civilia bella
Deliciis traxere Ducem, tantumve soporem
Excussere tubæ Latiæ. rex debilis illum
Et cito casurus Pharnaces excitat, ut non
Ipse ruat solus: sed secum nobilioris
Fata trahat populi. sic cum Leo magnus apertis
Dormivit campis, passim formidine nulla
Illæsi carpsere greges sua pabula; parvus
Forte culex stimulis audacibus ora leonis
Cum pupugit; somno excusso fera nobilis ira
Infremens magna, postquam protriverit hostem
Exiguum, nondum vindictam nactus, in omnem
Prosiluit campum, grassataque sanguine multo
Stravit equos, stravit tauros, armentaque tota
Exigui Culicis temeraria facta luerunt.
Munere Pompeii Pharnaces impius olim
Cimmerium, ut pretium sceleris, diadema recepit,
Natus erat magno Ponti Mithridate, potentis
Qui populis Asiæ quondam, Graiisque subactis
Æmula Romanis per terras arma gerebat.
Qui victus tandem, & Pompeii viribus omni
Exutus regno, nati impietate nefandi
Proditus est, cecidit que minor sic gloria Magno.
Pharnacem nimia nunc ambitione tumentem,
Cum paribus dudum signis concurrere signa
Romanasque acies, & tantæ robora gentis
In se civili novit conversa furore,
Quærendi regnum pepulit spes vana paternum.
Quem fallax primo juvit Fortuna, futuris

Deceptu-

Deceptura malis; Urbisque ad mœnia magnæ,
Quam debellati Mithridatis struxerat olim
Pompejus monumentum ingens, devicit iniquis
Te, Domiti infelix, fatis; ad nota tulerunt
Mœnia barbarici Romana piacula Manes.
Lucida jam novies repararat cornua Phœbe
Ex quo Niliacas devênit Cæsar in oras,
Reginæque tument vitiati pondera ventris.
Quam verbis abiens solatur Cæsar amicis:
O fortunarum rectrix Cleopatra mearum,
Cæsaris & fatum, qui cætera fata gubernat.
Me nunc bella vocant. crudelis amantibus arma
Crudelisque sibi Pharnaces impia movit,
Exitioque suo nostrum interrumpit amorem.
Tu cohibe lacrymas; devictus sentiet hostis
Cæsaris armati gemitus, & clade suorum
Agnoscet quanta Cleopatræ amplexibus ira
Divellor. Sed non nostris concurrere turmis
Debilis audebit Pharnaces. arma relinquet,
Quæ temere sumpsit, subito: nomenque fugabit
Cæsaris invalidas acies. avellor amore,
Non ad bella vocor; citius victoria cedet
Nunc quam pugna mihi; facilis venit, ecce, triumphus.
Verum ut te cæream, nec erit victoria læta,
Nec laurus jucunda mihi; non ipsa triumpho
Quæ comes est, tantum pensabit gloria damnum.
A te discedam tristis, pulcherrima rerum,
A te quæ fuscæ Ægypti lucentibus arva
Irradias oculis, & splendidiora Deorum
Tramite cœlesti, cui lactea nomina Græci
Antiqui tribuere, facis; sine qua mihi tellus
Nulla placet, triste exilium Roma ipsa videtur.
Sed nos hinc majora vocant certamina; nondum
Attigit optati Cæsar fastigia regni.
Quantos debet adhuc nobis Fortuna triumphos!
Quantaque civilis, quod restat, præmia belli
Te, Cleopatra, manent! formam hanc venerabitur orbis

Side-

Digitized by Google

Sideream. Auſtrali populi qui littore degunt,
Et nunquam Oceano fulgentia plauſtra Boôtæ
Merſa vident: & quæ ſeptem ſubjecta Trioni
Gens jacet, in cujus nunquam regione Canopus
Cernitur, hoc tantum cœlo contenta vagari,
Nomen adorabunt Cleopatræ: littore gentes
Occiduo, & quæ ſurgentem videt India ſolem.
Cum Nilo Tybris tibi ſerviet, & tua regna
Defendent Aquilæ noſtræ, Romanaque ſigna;
Dum Reges inter famulos Cleopatra ſuperbos,
Et ſceptris ſubjecta ſuis nova ſceptra videbit.
Talia nam (ſi nota ſatis mihi Numina) ſpondet
Hoc bellum Regina tibi. nunc facta ſequenda,
Et cito quo ducunt. uteri per cara tumentis
Pignora, civilis belli poſt fata revertar.
At blandis Cleopatra dolis inſtructa, venuſtas
Cui niveæ frontis tanta eſt, ut luctus, & ipſæ
Vel lacrymæ deceant, lacrymis ſic inſit obortis:
Non tanti facio, Cæſar, mea vota preceſque,
Ut decreta Dueis tanti mutare valerent,
A quibus humani generis fortuna per orbem
Pendet; queis ſtellæ, queis Numina cuncta vacabunt,
Audax relligio nimium, Pietaſque ſuperba
Cenſetur, quæ magna optat mutare Deorum
Conſilia. ah potius flammæ, votiſque reſiſtam
Ipſa meis, dulcemque ſibi Cleopatra negabit
Cæſaris aſpectum, quam tanta negotia, totque
Bellorum laurus tardabit noſtra voluptas.
Sed tamen ignoſcas paulum ſi, Cæſar, amori
Indulget Cleopatra ſuo, ſi vivere tecum
Exoptat, ſi caſtra ſequi victricia. non pax
Tutior ulla mihi quam claſſica Cæſaris eſſent.
Quo propius bellum ſub te Ductore ſecuta,
Hoc magis à belli fuero terrore remota.
Sed jam juſſa ſequar, Phariiſque videbor in oris
Tutela ſecura tua, magnique putabo
Cæſaris Occiduis Alcidæ à Gadibus uſque
Eoum Gangen victricem extendere dextram,

Digitized by Google

A Thule ad populos Auſtri. tam diſſita Mundo
Littora nulla jacent, ut jam divortia longa
Inter nos faciant, ſi ſit tam Cæſar amando
Quam vincendo celer. lacrymas tum ſponte cadentes
Combibit ore avido Cæſar, repetitaque jungit
Oſcula. Niliacis tandem digreſſus ab oris
Tendit in Armeniam Libycis velocior Auſtris
Pharnacem exquirens; altæ hunc prope mœnia Zelæ
Invenit, & ſolo conſpectu fundit inertem.
Tam cito devictus pugnæ non ulla reliquit,
Sed tantum monumenta fugæ; nec fama loquetur
Pharnacis de bello aliud, quam tempore Cæſar
Quod venit, viditque hoſtes, & vicit eodem.
Heu quantum famæ Magni fuga detrahit illa
Pharnacis timidi, dum Cæſariana juventus
Mollitiem cernit gentis? non digna triumpho
Nec titulis tantis jam Pontica regna ſubacta
Armenioſque putant victos, non deſtruit illo
In bello Cæſar tantum diademata regis,
Sed Magni decus; exultans cum talia fatur:
O felix Pompei, cui nomina tanta ſubactæ
Degeneres iſtæ gentes, lauroſque dederunt,
Quando ego pugnaces Gallos, forteſque Sicambros
Vincendo, nullum videor meruiſſe triumphum.
Fatum bella tibi ſi Tranſalpina dediſſet,
Noſtrarum forſan noſces diſcrimina laudum.
Non hæc omnino civilia bella fuiſſent.
Sed majora vocant illinc diſcrimina belli
Victrices Aquilas. Libycis conſedit in arvis
Scipio Romanis cinctus legionibus, hoſtis
Securus nimium, gelidi cum jam Capricorni
Terga premens, horas contraxerat inde diurnas
Phœbus; & acris Hyems curſum frænarat aquarum;
Nudaque veſtierat niveis nemora alta pruinis.
Sed præceps Cæſar, quem nunquam in bella ruentem
Tempeſtas, triſteſve Hyemes potuere morari,
Ter jam Romulea factus Dictator in urbe
Vela dedit ventis, paulumque moratus in oris

Sica-

Digitized by Google

Sicaniis, iterum Lilybæo à littore ſolvit,
Et prætervehitur magnæ Carthaginis arces
Semirutas, Clupeamque videns, male littora nota
Damnat, ubi infelix perituris Curio turmis
Appulit. infauſtas oras, Uticamque relinquit,
(Quam Catonum legum vindex juſtiſſimus armis
Præſidioque tenet, nomen qui ſumet ab urbe,
Æternamque urbi reddet per ſæcula famam)
Inde Adrumetum tendens, ubi Scipio belli
Ingentis Ductor Romanis ſtabat in armis.

LIBER III.

ARGUMENTUM.

Levia aliquot Ducum prælia. Cn. Pompeius à Catone objurgatus in Hiſpaniã navigat. Pugna Thapſiaca, & Victoria Cæſaris deſcribitur.

IAmque propinquabat bellum, Libyaque nefandi
Concurrunt iterum gladii, quos Theſſala tellus
Vidiſſet. pugna cur, Dii, voluiſtis in illa
Reſtare exiguum necquicquam ſanguinis urbi?
Ut flueret torrente novo, fieretque ſecundum
Hic civile nefas? una num clade pudebat
(Quantumvis magna) Romanam excindere gentem?
Aut una tanti populi regione jacere
Non eſt paſſa graves triſtis Fortuna ruinas?
Jam Roma in Libya eſt. Latii quæ terra triumphos
Spectaſſet toties, jam triſtia vulnera ſpectat.
Sed levibus tantum pugnis contenta parumper
Fortuna, extremi differt certamina Martis.
Tot ſubito gentes, perituraque millia leto
Condemnare pudet; nec adhuc feralia Thapſi
Arva Jubæ caſus magni, vel triſte videbunt
Scipiadæ exitium, donec coeuntia ſigna
Ductorum, atque aliquos belli Rhumpina tumultus
Vidit, & exhibuit tantæ præludia cladis.
Scipiadæ á caſtris Rex (in ſua regna reverſus
Quæ longe infeſtis populatur Sittius armis)
Diſcedit paulum; plenamque hoſtilibus armis
Advenit Libyen unã legione, relicto

Robore

Digitized by Google

Robore militiæ Lilybæo in littore Cæsar.
Nec de more suo dederat mandata relictis
Militibus quo conveniant, quæ signa sequantur,
Quemve petant portum, permittens omnia fatis,
Fortunæque suæ fidens. Cur, Cæsar inique,
Non pudet in minimis toties instare favori
Fortunæ, & toties casus tentare per omnes?
Non tibi sat visum est, bello quod semper aperto
Res agit illa tuas, & tantos conficit hostes
Cum plena pugnas acie, sine milite ni te
Protegat, & tua prospiciens temeraria cæpta
Dirigat in melius, Ducis objectumque periclis
Privatis toties redimat caput? an tibi parvum est
Effugisse Phari insidias, parvaque carina
Nocturni tutum vicisse pericula ponti?
Cur Divæ, imperium tibi quæ promiserit orbis,
Casibus exiguis pretiosum absumis amorem?
Postquam Adrumeti frustra corrumpere fidum
Confidium, qui Scipiadæ servaverat urbem
Præsidiis, Cæsar tentaverat, ordine certo,
Instructaque redit legione, nec urbe potiri,
Sed tuto remeare cupit. Sed vix fuga tanto
Induperatori concessa est tuta; frequentes
Confidii erumpunt Equites, atque agmina turbant
Summaque Ductoris laus est, & Cæsare digna
Rhuspinam salvis potuisse redire catervis.
Sola urbes inter Libycas jam Cæsareanæ
Perfugium tenui restat Rhuspina cohorti.
Hinc iterum Ductor fatis egressus eisdem
Dum cepit Leptim, & firmavit robore, pæne
Amisit rursus reditum. Labienus in armis
Acer erat, validisque vias præcluserat omnes
Insidiis. Virtute opus est, & Cæsare toto.
Fortunaque ejus summa jam tempus egebat.
Et vicere viri virtus, fortunaque. visæ
Tempore sunt apto insidiæ; victorque cruento
Perque vivos, perque arma viam mucrone recudit
Bisque fugam Cæsar solam vincendo paravit.

Dum

Dum prope signa Ducum vidit Rhuspina duorum,
Infestasque Aquilas, Uticæ Pompeius agebat.
Hanc Cato præsidiis tenuit; cum sic Cato sanctus
Alloquitur juvenem, & dictis castigat amicis.
Surge animis Pompei, magnum patris assere nomen,
Et generis fatum tanti. scrutare remotos
Terrarum tractus, per regnaque dissita quære
Quantus erat fama genitor, quantasque reliquit
Nominis hæredi solo vel nomine vires.
Pompeii nato gladios quæ terra negabit?
Quæ tibi non classes (armis pacata paternis)
Æquora præbebunt? hostis te viribus æquum
Tanta facit fama, & mundo venerabile nomen.
Si libet Occiduos Orbis tentare recessus,
Hispanosque armare truces, tua signa sequetur
Cantaber, & Celtis sociatus nomen Iberus;
Et tota Herculeis pubes à Gadibus, altos
Ad Pyrenæos, extremaque littora mundi.
Si nihil omnino patriæ miseranda moveret
Afflictæ facies, si nil moritura moveret
Libertas, possesque hilaris servire tyranno:
Te privata tamen facerent mala Cæsaris hostem.
Si pater arma tuus pro libertate gerebat,
Nullus in Æmathiis plus, quam tu, perdidit arvis:
Sed sibi si genitor campo pugnavit in illo,
Multo sunt tua damna illic majora, tibique
Abstulit Imperium victoria Cæsaris orbis.
Sed bona, quæ moriens Genitor tibi vera reliquit,
Sunt vitæ exemplum, & gestarum imitatio rerum.
Hæc tibi perpetuo, quæ non inviſa potestas
Cæsaris, aut fortuna potest auferre, manebunt.
Labentem Patriam teneris suscepit ab annis,
Nullus adhuc titulis, nulloque insignis honore:
Nec vires habuit nisi quas virtute paravit.
Quantos ille Duces juvenili ardore subegit,
Cum Marii mœstam laceraſſet factio Romam,
Et miseram assiduis impleſſet cædibus urbem!
Quot tum pro patria felicia bella peregit!

Illius

Digitized by Google

Illius auſpiciis audax eſt Carbo peremptus,
Et cecidit terris Sertorius exul Iberis.
Præclarum Libyco (dignus tunc nomine Magni)
Duxit (adhuc Romanus Eques) de Rege triumphum.
Hæc fecit, nondumque tuos exceſſerat annos.
Sed tu cur Libycis reſides privatus in oris?
Unius auxilium dextræ præſtare valebis
Hic tantum Patriæ. procul hinc tu collige vires,
Et libertati Ductor ſuccurre cadenti:
Vel dignam tantis Natalibus oppete mortem.
Nil contra juvenis; ſed tanquam Roma Catonis
Ex ore admoneat, promantve Oracula vocem,
Obſequitur citius dicto, & dans carbaſa ventis
Digreditur Libycis nunquam rediturus ab oris,
Ut cadat Europa magnus, Ductorque per agros
Tot ferat Hiſpanos Romanæ vulnera gentis,
Quot prima Æmathiis victoria Cæſaris arvis
Proxima vel faciet Libycis. nimis invida quanquam
Nobilis, O Pompei, longæ tibi fata negarunt
(Quæ patri dederant) felicia tempora vitæ:
Morte tamen patrem æquabis, magnaque ruina,
Nec fera fatalem vincet Pharſalia Mundam.
Sicaniis Cæſar vires jam nactus ab oris
Protinus Uzzitæ excelſum prope mœnia montem
Occupat. huc ducunt collatis undique ſignis
Rex Juba Scipiadeſque ſuas ad prælia turmas.
Conſpectu Uzzitæ bellum jam conſtitit omne.
Scipio detrectat pugnam; nec dulcia tantis
Uzzitæ fato damnantur cladibus arva:
Quamvis ter Cæſar certaminis acer amore
Inſtruit armatas acies, ter provocat hoſtes.
Sed nullam pugnæ cum ſpem ſupereſſe videbat,
Deſtituit rurſus montem, & læto omine Thapſi
Nocte iter emenſus, fatalia venit in arva.
Illic Vergilius valido caſtella tenebat
Milite, Scipiadæ fidus, cauſæque Senatus.
Scipiadæ, Regiſque Jubæ vexilla ſequuntur
Ad Thapſum, quamvis cladis præſaga futuræ

Digitized by Google

Æthera non cessant dare signa minacia. lumen
Horridius tenebris præbebant fulgura. stellæ
Insolitæ visæ; intonuit sine nubibus aër.
Et fragor armorum nocturnas terruit auras.
Ærata mœstus manavit casside sudor;
Et dura attonitis ardebant pila maniplis.
Vix poterant infausta examine tecta revelli
Signa solo; noctu Libycorum audita leonum
Murmura sæva. solum Thapsi, montesque moveri
Cœliferumque Atlanta putant. non læta videtur
Ulla avis; infaustus bubo, nocturnaque castris
Strix queritur. nec cum Superi mortalibus ista
Prodigia ostendunt, clades vitare futuras,
Sed tantum trepidare docent. feralia Thapsi
Scipiadæ peritura acies jam venit in arva,
Quæ tot damnassent crudelia fata ruinis.
Æquore, quo Siculis Libye disjungitur oris,
Alluitur longo tractu peninsula Thapsus
Qua spectat Borean: adversa parte palude
Cingitur: in medio est aditus terrestris ad urbem:
Hanc Isthmon, quamvis non late extenditur, altum
Dividit in medio stagnum, binasque relinquit
Angustas utrinque vias. hæc Cæsar ad ora
Exteriora Isthmi pervenerat agmine læto,
Castraque munierat vallis fossaque profunda
Qua Thapsum spectant; ne forsan terga suorum
In pugna opprimerent hostes ex urbe ruentes.
Sed fauces pene angustas obsederat Isthmi
Scipio; Cæsareis adversaque castra locasset
Magnum opus intendens, si non eita pugna daretur,
Aggeribus structis, ductaque ad littora fossa,
Deceptos illis includere faucibus hostes.
Sed cœptum celare suum, vel ferre paratus
Incursum belli, pulchro instruit ordine turmas:
Romanas medio legiones ipse gubernat;
Tot varias dextro gentes sua signa secutas
Rex Juba ducebat cornu; lævumque tenebat
In Libycis Vurus, Gallis Lubienus in armis

Teutoni-

Teutonicisque ferox; alarum frontibus, altis
Aggeribus bello similes stabant Elephantes.
His juncti Getuli Equites, Numidæque steterunt.
Pone feras variæ gentes levia arma gerebant,
Armati jaculis Mauri, pharetrisque veneno
Illita gestabant scelerati spicula Mibæ.
Cæsaris at postquam instructam procedere vidit
Scipiades aciem, clara sic voce cohortes
Incitat: O Romana manus, spes sola Senatus,
Et patriæ tutela, animis si robora posset
Addere Ductoris facundia, quanta diserto
Argumenta darent miseræ tot vulnera Romæ.
Viribus extinctæ leges, venerandaque jura,
Ipsaque libertas armis oppressa nefandis?
Si patriæ clades, si publica damna movere
Nil poterant mentes, cui non Pharsalia luctus
Exhibuit proprios, privataque funera? quis non
Aut fratres illic, aut natos mœret ademptos?
Jam nunc ultrices spectant tot pignora dextras,
Tot chari Manes. tanto hic nos justius arma
Induimus quam Thessalicis Pompeius in arvis,
Quanto Thessalicis augentur crimina campis
Cæsaris. accedent tam justæ Numina causæ.
Nec, quoniam Æmathia cecidit sub Cæsare Roma,
Vos transisse Deos, Romanaque jura perosos
Credite. Pompeio solitum Fortuna negavit,
Non urbi auxilium; toties lassata triumphis
Privati, verita est ne, si cecidisset in arvis
Æmathiis Cæsar, deceptus crederet Orbis
Non Romæ sed Pompeio donasse triumphum,
Privatique fuisse Deam. non amplius Urbem
Destituet Fortuna suam, tatisve nefandi
Cæsaris Ausoniæ sacras succumbere leges
Imperiumque sinet. non sunt hæc signa Deorum
Iratorum Urbi (si me non omina fallunt)
Ductorem vobis Libyco pugnantibus orbe
Quod dant Scipiadem. felicia nominis hujus
Fata hic, aut Afros non est memorare necesse

Digitized by Google

(Quos non ulla poteſt regio neſcire) triumphos.
Talia fas nobis ſperare eſt; non minor armat
Nos pietas: Latii nec nominis Hannibal hoſtis
Cæſare deterior. patriæ junxere ſalutem
Cum veſtra Superi. manibus reddetur eiſdem
Roma ſibi & vobis. virtute accerſite fatum.
Communi proprios cum libertate Penates,
Conjugia atque domos iſtis conquirite campis.
Militis erigitur virtus, animoſa cohortes
Ira ſubit Latias, pugnæq; accendit amore.
Nec minus interea vario clamore fremebat
Diſſona turba Jubæ, & belli undique ſigna petebat.
Cæſar ut optatum Diis adveniſſe ſecundis
Pugnandi vidit tempus, ſic voce cohortes
Incitat audaces: dextris victricibus iſte
Ultimus en ſudor, qui tot mercede laborum
Penſabit digna, qui tot livore negatos
Hactenus, & magna meritos virtute triumphos
Aſſeret. iſta dies quaſcunque aut Gallia laurus,
Aut Rheni gentes, aut victa Britannia debent
Virtuti dudum veſtræ, nuperve ſubactæ
Promittunt gentes, invitis hoſtibus, omnes
Invito livore dabit. longeque triumphum
Majorem de rege Juba victoribus addet.
Nec dubitare mihi fas eſt; fallentia nunquam
Signa, truces oculos video, vultuſque minaces.
Victores noviſſe ſuos fragmenta ruinæ
Æmathiæ diſcent. Dixiſſet plura, repente
Cum fera de dextro cecinerunt claſſica cornu,
Proſiliuntque acres (nec eas retinere Tribunus
Centuriove poteſt) ad prælia ſponte catervæ.
Non inhibet Cæſar, ſed laxat fræna furori.
Carcere ſic pronus nimium ad certamina currus
Cum forte erumpit, loriſque auriga retentis
Fruſtra inhibere ſtudet, tandem dat victus habenas.
Utraque jam tanto concurrunt agmina motu
Quanto (ſi longæ flexum natura Malææ
Donaret nautis) adverſis bina coirent

Æquora

Digitized by Google

Æquora gurgitibus. pulsat fragor æthera, montes
Undique vicini excipiunt, resonantque furentes
Pugnantum voces. Siculas it clamor ad oras.
Huncque repercutiunt Lilybēia saxa, timentque
Vel sonitum belli terra retinere quieta.
Non ita pinifero Boreas cum Thracius Ossæ
Incubuit, resonant quassatæ turbine sylvæ;
Murmure nec tanto Nilus, cum de Cataractis
Præcipitat duris illisas cautibus undas
Astra lavans, surdas habitantibus obstruit aures.
Scipiadæ dulcis stimulat vindicta catervas:
Cæsareas ingens premit indignatio turmas,
Quod nova defuncto succedant prælia Magno:
Inventusque alius Ductor civilibus armis.
Sanguine merguntur campi, vicinaque multo
Tincta cruore palus; & quod tot vulnera rubrum
Emittunt flumen, fœcundam putria terræ
Alligat in glebam, & steriles connectit arenas.
Inter utramque aciem volitat feralis Enyo,
Lampada funestam quatiens. reseraverat antrum
Tartareus Rector pallens, utque arma nefanda
Spectarent, caperentque sui solatia fati,
Invisas illuc Libyes emiserat umbras,
Undique consedere arvis, nigraque corona
Infecere diem, versatilis umbra Iugurthæ,
Hannibalis sævi Manes, captique Syphacis,
Qui nunc eversas secum Carthaginis arces
Ignovere Deis, postquam feralia campi
Prælia Thapsiaci, & Latios videre furores.
Sed tamen Ausoniæ civilia vulnera dextræ
Afra luet tellus, & plus vastabitur, ætas
Proxima quam reparare potest. inarata jacebunt
Arva, ruentque suis vacuatæ civibus urbes.
Quæque viri coluere, feræ nunc rura tenebunt.
Qua Reges olim per gentes jura dederunt,
Tigris erit, Pardusque, & habebunt regna leones.
Innocuus vivet Serpens, & nulla, venenis,
Dum deerunt homines, pestis censebitur Orbi.

Digitized by Google

Cæsareis leviter percussi pectora telis
In sua conversis Elephantes agmina frænis
Præcipites rabie currunt. tum robore densos
Indomito turbant cuneos, atque agmina Regis
Prosternunt confusa Jubæ. nil arte valebant
Rectores miseri, nil vi; Fortuna regebat
Sola feras, contraque suos pro Cæsare misit.
Illi hostes, illi socii, dum nemo gubernat,
Quos Fortuna facit. vicinum Elephantibus agmen
Getulis Numidæque equites crudeliter illic
Calcabantur humi. vasta pars mole ferarum
Contrita est, fossas pars præcipitatur in altas.
Tunc infelices tutela orbati Elephantum
Tot Libyæ populi, & gentes levia arma gerentes
Cæduntur cumulis passim, jugulisque fatigant
Cæsareos solis; nec stantes amplius hosti
Hic bellum sed præda manent. hastilibus igne
Duratis quid Bamuræ jam nuda juventus?
Quid levibus contra Romanos comminus hostes
Autololes jaculis? nil illis ignea plantæ
Vis prodest, cursusque levi velocior aura.
Non bene Cyniphiis hirsuti tegmina capri
Pectora defendunt. vix contra Cæsaris enses
Æs ferrumque valent. implentur sanguine fossæ.
Mœsta madet tellus, & de tot gentibus unus
Purpureus cæsis infecit pascua torrens.
Non Juba per mortes hominum, privataque fata:
Sed gentes pariter cæsas, populosque jacentes
Metitur quantis pereunt sibi regna ruinis.
Nec sua post tantam cladem munita putavit
Castra satis, miseram victis præstare salutem:
Sed cum Petreio fugiens tentoria cunctis
Splendida divitiis hosti permisit avaro.
Quæ cito Cæsarei victorum terga sequentes
Diripiunt, opibusque Jubæ tantisque potiti
Bellorum exuviis, operum mercede, priusquam
Sanguinolenta fuit victoria plena, fruuntur.
Sed non tam celeri bellum pro Cæsare cursu,

Qua

Digitized by Google

Qua Latiis ſtabat vallatus Scipio turmis
Atque pares fulſere Aquilæ, Fortuna peregit:
Hic incerta diu varii ſtetit alea belli,
Hic hæſit fatum, & dubiis victoria pennis
Inter utrumque agmen viſa eſt volitare; repellit
Viribus hæc acies vires; alternaque dextras
Crimina civiles fœdant; dum maxima regnant
Hic odia, hic cædes; animos in prælia tanquam
Cauſa mala augeret; tantoque ardentior ira
Quo ſcelerata magis. dubitant oſtendere fata
Quid tandem Romæ fortunave Cæſaris eſſet.
Ex acie tandem Libycæ fugere cohortes
Quæ duce ſub Varo ſteterant; dare terga coactus
Dux ſimul; & tu Gallorum, Labiene, tuorum
Corpora cæſa videns, Thapſi funeſta relinquis
Arva gemens; aliis demum civilibus armis,
Romaniſque iterum ſervate furoribus, arvo
Pars Latiæ cladis Mundano magna jacebis.
Nec fato occumbes (acerrime Cæſaris hoſtis)
Dum potis eſt certare ſuo cum Cæſare Roma.
Scipio ut adverſas videt increbeſcere vires,
Cedenteſque ſuas, nec jam reparabile bellum,
Fluctuat ancipiti diviſus pectora cura.
Ingerat an medios ſeſe moriturus in hoſtes,
Ut populi caput Heſperii, Ductorque Senatus
Summo in honore cadat felix, Stygiaſque per undas
Maxima Romani deſcendat nominis umbra:
An ſperaret adhuc, atque ultra fidere fatis
Auſoniis, tantoque velit ſupereſſe dolori.
Decepit tandem fiducia vana futuri
Succeſſus miſerum, pulchrumque excuſſit amorem
Mortis: ut Æmathia, caput oblatura ſuperbo
Victori, Magnum ſpes dira fefellerat olim.
Hos animo caſus volventem concitus aufert
Scipiadem ex acie Sonipes; cum territa paſſim
Agmina cœperunt toto diſcurrere campo;
Cedenteſque Equites tutas petiere latebras
Montibus Uzzitæ, peditum pars magna petebat

Digitized by Google

Caſtra Iubæ, ſi forte brevem præſtare ſalutem
Defeſſis alti poterant munimina valli.
Sed poſtquam ſe deceptos, & caſtra cruentis
Cæſareis poſſeſſa vident, tum tela cohortes
Victæ projiciunt, & inermia brachia tendunt.
Sed nihil (oh rabies civilis dira furoris!)
Profuit heu miſeris ſubmiſſio. cæde nefanda
Sternuntur, quamvis gladios inhibere ſuorum
Contendit Cæſar fruſtra, & clamore furentes
Increpuit magno; cives nunc eſſe memento,
Non hoſtes, miles: partum virtute triumphum
Cur fœditate nova maculas? hæc ſanguine ſero
Quam paris invidia eſt plus quam Victoria nobis.
Sæpius hæc mœſtus clamat; pars nullaque belli
Civilis tum Cæſar erat. ſed perdere cives
Quæ toties poterant, non jam ſervare valebant
Iuſſa Ducis. jugulant miſeranda cæde cohortes
Scipiadæ, ſtrictiſque odium mucronibus explent
Invito Duce Cæſarei, & qui juſſa per annos
Tot Ducis impleſſent magni crudelia ſemper,
Nunc ſolum, cum juſta dedit mandata, rebellant.
Iam vero ingentem pro Cæſare fata ruinam
Sparſiſſent campis, & tecta cadavere tota
Planities funeſta jacet. tandemque ſequendo
Defeſſas Cæſar revocans ad ſigna cohortes
Proſpera divitiis Regum certamina donat.

LIBER

Digitized by Google

LIBER IV.

ARGUMENTUM.

Juba & Petreius se mutuis vulneribus interficiunt. Scipionis & Catonis fata describuntur.

NOn funesta tamen clades quas fecerat omnes
Terra capit Thapsi; tantæve jacere ruinæ
Angusto potuere loco. quot fata per oras
Thapsiacæ spargent ingentia vulnera pugnæ,
Ne non diversis famam regionibus olim
Funera tantorum faciant divisa virorum!
Rex Iuba Petreio & paucis comitantibus urbem
Ad Zamam Imperii sedem, qua pignora cara
Uxoresque suas, gazasque reliquerat omnes,
Advenit infelix. sed jam clausere rebelles
Zamenses Regi portas, victoque negarunt.
Introitus, odium sævi crudele tyranni
Ausi fortuna tandem pereunte fateri.
Nil precibus, mistisve minis, vultuve moventur.
Perdita majestas victo; penditque prioris
Iam Iuba sævitiæ pœnas. oh sera tyranni
Cognitio! dum regna manent, se nescit amatum
Invisumve suis. affectus sola latentes
Servorum pandit Fortuna adversa: sed illa,
Quæ post regna venit, cui nulla potentia juncta est,
Cognitio torquet miseros; nec reddere grates,
Nec licet ulcisci. seros (& non nisi tantum
Ut doleant) oculos aperit Fortuna tyrannis.
Exclusi rapido fugiunt per devia cursu,
Et villam, paucis equitum stipantibus, intrant
Rex Iuba Petreiusque simul. tum fessa quiete
Corpora componunt stratis, ægrosque per omnes

Digitized by Google

Devolvunt animos casus, solamina donec
Ultima lassatis ingens audacia præbet.
Continuo instaurant epulas, plenisque Lyæo
Discumbunt mensis. postquam compressus edendi
Est amor; intrepido tandem sic inchoat ore,
Petreiumque toris Iuba Rex affatur ab altis:
En Romane vides quo nos Fortuna redegit.
Sola relicta salus clementia Cæsaris; at non
Nos duo tam fuimus temnendi Cæsaris hostes,
Adversusve illum tam innoxia gessimus arma,
Ut veniam liceat salvo sperare pudore,
Oblatave frui. quæ non dant arma salutem,
Dent libertatem nobis. me certa manebit
Liberis ferro; nec dignam credere vitam
Hanc possum votis, ut supplice Rege superbus
Intumeat Cæsar; nec quem vidisset honore
In summo forsan (si vel Pompeius in arvis
Thessalicis olim, vel nostris Scipio terris
Vicisset) me jam captivum Roma videbit
Regia præbentem ridenda Quiritibus ora
Ante triumphantes currus, ut victa Syphacis
Atque catenati traxerunt colla Iugurthæ.
Nec Iuba ridendum, nec erit miserabile nomen
Cæsareis. non corda mihi, non tela, manusve
Ad letum desunt: sed te, Petreie, supremæ
Participem facio famæ, mortisque decoræ.
Causa reos eadem junxit, fortunaque victos;
Nunc eadem virtus morientes jungat utrosque.
Stringe ensem, & mecum pariter nunc utere dextra.
Quæramus pulchram per mutua vulnera mortem,
Et libertatem citius quis donet amico
Contendat feralis amor. Petreius ense
Sic breviter stricto: Libycorum maxime Regum,
Cujus honoratum per sæcula nomen habebit
Ausonia. hanc laudem cui me debere fatebor,
(Nec pudet Hesperium Ductorem discere, tanto
Rege docente, mori) Latius gaudebit honore
Hoc Genius, nc te captivum Roma videret,

Quem

Quem libertates noſtras legeſque tuentem
Laudavit toties, ſociique infamia Regis
Cæſaris injuſtos poſſet decorare triumphos.
Roma Iubæ, ſicut Maſiniſſæ, nomen amabit;
Nec meliore nota ſignabit Cæſaris acta
Quam Catilinæ olim, & diri conſulta Cethegi.
Dixerat, & totis concurrunt viribus ambo,
Grataque dant referuntque per ictus vulnera crebros.
Crederet hoc quiſquam, tanto conanime, tanta
Pugnatum virtute mori, non vincere? tandem
Petreius cecidit. retine, Petreie, parumper
Feſtinantem animam, clamat Iuba, dū comes umbræ
Umbra tuæ hoc gladio ad Stygias demittitur undas.
Quis regni poſthac confidet viribus? aut quem
Gloria decipiet ſceptri, ſoliive ſuperbi
Lubrica majeſtas? cunctis deſertus ad umbras
Nudus eo, nuper Libyco Iuba maximus orbe.
At vobis, populi infidi, & tibi, Zama rebellis,
Sit Latium precor uſque jugum grave; perfidiamque
Hanc veſtram domino domino pejore luatis.
Tunc iterum gladio pectus ferit; evolat acer
Spiritus, æternæque oculos clauſere tenebræ.
Ecce alios luctus, aliudque per æquora funus
Nobile Thapſiacis Fortuna vehebat ab arvis.
Scipio Dux belli tanta de clade ſuperſtes
Non dedignatus parva tenrare carina
Et ſola Libycum pelagus, properabat ad oras
Hiſpanas, ubi Pompeii civilia cogunt
Rurſus in arma viros; ſed tempeſtate repulſus.
In portum Hipponis vehitur. ſe Scipio ſentit
Cum nave amiſſum; nec portum evadere vento.
Oppoſito licuit. clara tum voce dolorem
Teſtatus clamat: Pelagusque ipſæque procellæ,
Et conjurati pugnant pro Cæſare venti.
Oh utinam Thapſo cecidiſſem, ſtrage virorum
Miſtus; nec tanto placuiſſet vita ſuperſtes
Imperio, (Ductor ſummo Romanus honore
Ad Stygias veniſſem undas) aut ante tuliſſet

Hanc

Digitized by Google

Hanc male ſervatam potius Pharſalia vitam
Quam Thapſo infelix duxiſſem bella Senatus.
Ultaque Scipiadem vidiſſes Africa victum.
Vos claræ majorum animæ, quos Africa ſenſit
Sæpe triumphantes, ut cum Carthaginis altæ
Excidio, captuſque Syphax, claraque fugatus
Hannibal ex acie teſtantur, fata Nepotis
Ne pudeat veſtri, miſerandaque bella videre.
Nam neque me Libye vicit: ſed viribus ipſa
Scipiadem, ſeſeque ſuis hic Roma ſubegit.
Cum patria a patria vincor, moriorque cadente
Libertate libens. miſere hunc Numina ventum
Adverſum, ut morerer, ne ſpe deluſus inani
Optarem forſan tanto ſupereſſe dolori.
Hiſpanas iterum Romana ad prælia gentes
Pompeii cogant juvenes, legeſque requirant,
Et libertates: mea nunc fortuna peracta eſt.
Et quanquam hæc armata manus teſtabitur orbi
Me terra potuiſſe mori: placet æquore mergi,
Ignotumque illic funus per ſæcla manere.
Oh nunquam veniat fluitans ad littora truncus,
Ne Libyca condatur homo; victique futuris
Scipiadæ oſtentent monumenta nepotibus Afri.
Tunc latus enſe fodit; nec eo contentus in æquor
Proſilit; emiſſi ſpargit pars tranſtra carinæ
Sanguinis, æquoreos tingit pars altera fluctus;
Migrantique animæ fatum non ſufficit unum.
Demerſum monſtris jacet, heu, præda marinis
Nobile Scipiadæ corpus; nec colliget urna
Flebilis hos cineres; nec tanto nomine dignas
Exequias tibi Roma dabit; paſſiſve capillis
Scipiadem, extremum generis, lugebit ademptum.
Agmina de campis paſſim fugientia cunctas
Impleſſent magnis Libyæ terroribus oras.
Præſidiis tum forte Uticam Cato nobilis urbem
Auſoniis tenuit; qui nota clade Senatus
Scipiadæque fuga, victorem arcere parabat,
Hortaturque ſuos alacer defendere muros.

Sed

Digitized by Google

Sed frustra; heu nimium trepidantia pectora sensit,
Et victum fama non visi Cæsaris agmen.
Tum Cato militibus vultu immutatus eodem
Ignovit pavidis. ultro fugientibus ipse
Prospexit, classes portu contraxit ab omni
Vicino, remosque dedit properantibus aptos.
Cunctorumque, suam quamvis projecerat ipse,
Non dedignatur Ductor curare salutem.
Solatus cives Uticæ, & trepidantia verbis
Pectora confirmans placidis, quam certa superfit
Spes illis veniæ, victis clementia quanta
Cæsaris, edocuit. talis cupit ipse videri
Civibus, ut qui non donatam à Cæsare vitam
Sperneret, illum etiam, cui non durissima virtus
Affectus celare suos permiserat unquam,
Quem nullus simulare timor docuisset, aperto
Vel deflexisset rigidi de tramite veri,
Tandem mortis amor cogit simulare Catonem:
Orbarant homines jam luce silentia Noctis,
Inque vicem fessis donarant regna quietem;
Cum gratos cuncti, quos cura dolorque sinebant,
Carpebant somnos: sed non tranquilla Catonem
Exemit virtus curis mortalibus, alto
Ut jaceat somno oppressus: sed libera mentis
Erigat ut se vis, contempleturque futura
Sæcula, & æternos vitæ immortalis honores.
Ante tamen contemplatrix quam dogmata veræ
Scrutari possit Sophiæ, moralibus apte
Præceptis purganda anima est, prius ejiciendi
Affectus pravi, cunctæque è pectore sordes,
Ira nocens, & luxuries, & fœda libido.
Hos igitur motus animi (purgantia sicut
Corporis humores pravos medicamina tollunt)
Moralis plene educat Medicina, priusquam
Divinum, summumque bonum scrutarier ausa
Sit contemplando, ne densis pressa tenebris
Mens erret cæca, & vitiis decepta fatiscat.
Sic longa virtute fuit mens sancta Catonis

Purgæ

Purgata: atque illi vitæ immortalis honorem
Iam contemplanti divini fata Platonis
Phædonem tradunt. cum lætus talia fatur,
Salve sancte liber Superis demisse Catoni;
Dirige tu cursum, vitaque extrema meantis
Instrue; non alium moriturus quæro magistrum:
Nec restare alias voluerunt Numina curas.
Iamque mori certo liceat mihi discere, quid sit
Mors, quid vita fuit, quid erit; nam nulla futura est;
An vivant animæ post funera; præmia justis
Quæ restent; quæ sacrilegos vindicta manebit.
Dum contemplatur, mentis se libera tollit
Nec turbata acies, abstractaque corpore vires
Exercere suas contendit pura facultas.
Tunc volitans excelsa petit, nimiumque remota
A terris, quo non oculi, non organa sensus
Corporei penetrare valent, fulgentia cœli
Corpora scrutatur; nec eis contenta, requirit
Splendoris fontem cunctis, lucisque beatam
Principium, æternique Dei vestigia adorat.
Hæc magis atque magis cœlestia discere tentat
Contemplans anima: at cæcis obducta tenebris,
Et depressa gravi connexu corporis, ipsa
Se non posse videre videt. solatia sola hæc,
Quod meliore frui post mortem lumine sperat.
Immortalem animam spes hæc probat: aut tibi frustra
Spem dedit omnipotens: frustra te jussit amare
Quæ nunquam poteris cognoscere. cur Sapientes
Dum vetis vivant spernunt terrena, nec aurum,
Regna, voluptates quærunt, quæ sola videntur
Splendida, sed quæ non cernunt cœlestia tantum,
Depereunt, si non cœlestia gaudia tandem
Excipient? sed non illuc ascendere possunt
Corpora, quæ gravia, & terrenis mista creantur
Principiis, in quæ tandem resoluta redibunt,
In terramque cadent. animæ est cœlestis origo,
Ignem atque vigor, substantia pura, suique
In toto similis, varias nec partibus illa

Compo-

Digitized by Google

Compoſita eſt; ideo nullo diſſolvitur ævo;
Sed ſibi corporeo laxata à carcere vivit.
Felices poſthac animæ, quas corpora nullis
Fœdarunt vitiis nullaque libidine merſas
Detinuere olim, quæ, dum ſub carne latebant,
Contemplatrices abſtractæ à carne volarant
Sæpius ad cœlos, cœlis poſt fata, quibuſcum
Fœdera ſanxerunt viventes ſacra, locantur,
Æternaque illic lætantes luce fruuntur:
At tenebroſæ animæ, nimium quæ carnibus olim
Demerſæ jacuere ſuis, quibus tetra libido
Atque voluptates, ſolum quas ſenſus amabat,
In terris notæ, poſthac de carne ſolutæ
Aſpectum cœli, cum quo commercia nulla
Viventes habuere, timent, nec lucè fruuntur:
Sed tenebris dilecta nimis prope corpora ſemper
Feralesque errant umbræ, mœſtæque ſepulcra
Buſtaque fœda colunt. hinc noctu ſpectra videntur,
Quæ terreni homines animæ ſunt iſta malorum,
Quæ, quoniam craſſæ ſunt, corporeæque, videntur.
Quam diverſæ (inquit) reſtant poſt funera ſortes!
Credo equidem, divine Plato, te dogmata vera
Hæc ipſum docuiſſe Deum. Deus ipſe ſequendam
(Aut Natura homines ratioque innata fefellit)
Propoſuit virtutem, & præmia debita juſtis.
Hæc quoniam juſtos injuſta potentia fraudat
Sæpius in terris, & gens humana rebellat,
Solvere poſt mortem juſtiſſimus ipſe cenetur.
Funera non metuit Sapiens ſupremaque, nec illi,
Qui contemplando toties ſuper aſtra levavit
Carnoſo abſtractam penitus de carcere mentem,
Corporis atque animæ faciens divortia tuta
Quanta homini licuit, mors formidanda venire
Aut ignota poteſt. nam Mors divortia tantum
Plena hæc, quæ ſapiens toties optaſſe videtur
Et toties tentaſſe, facit, ſuperoſque perenni
Libertatem animæ clauſtris concedit apertis.
Si ſæpe impatiens vitam projecit Amator,

Atque

Atque manu pectus propria perfodit, ut umbra
Defunctam Stygias ſponſam ſequeretur ad umbras.
(Qua tamen haud illo conceditur orbe potiri.)
Num Sapientum animæ ſummi quæ gaudia cœli
Depereunt, veriqui boni capiuntur amore,
Quo nequeunt in carne frui, de carcere tandem
Corporeo ſolvi, clauſtriſque exire recuſent,
Cum Deus ipſe fores aperit, licitamque meanti
Dat Natura viam. at donec Deus ille Creator,
Qui terrena animam primo ſtatione locavit,
Evocat, haud illa ſtatione excedere fas eſt.

Hic dubitans hæſit paulum Cato. Non datur ergo
Sponte mori victis (inquit) nec obire Catoni
Dum dabit injuſtus Victor mandata, licebit?
Cæſaris expectem gladios, atque in caput iſtud
Ius illi agnoſcam Superi? Dominumque fatebor
Eſſe meum, quem Roma ſuum decreverat hoſtem,
Quemq; ego damnaram? num juſtam injuſta dederūt
Bella poteſtatem? non ſic, ô Numina, certe
Humanas placuit vobis confundere leges,
Et dare jus ſceleri. ſed ſi non ſponte Catoni
Projicere hanc lucem fas eſt, at crimine vitam
Grandius eſt retinere nefas. quam grande putarem
Eſſe nefas nobis, turpem producere vitam
Cæſaris imperiis, & regna injuſta probare!
Quam Romæ damnoſa forent exempla Catonis!
Pompeii juvenes, qui nunc ad prælia gentes
Hiſpanas armant, patriæque impendere vitas
Non dubitant, juſtæ poſthac non credere cauſæ,
Sed pulchris fortaſſe volunt deſiſtere cœptis,
Nec libertatem per tanta pericula, per tot
Ærumnas quærent, cum nobis regna probentur,
Et non diſpliceat duro ſervire Catoni.
Ah potius fragilem hanc ſit fas abrumpere vitam,
Quam te, Libertas, violem. ſed Numina ſi te
Nunc tandem juſſere mori, tua funera ſaltem
Proſequar, & Stygias liber comitabor ad umbras.
Non ultra dubitare licet. Tunc pectora dextra

Nuda

Digitized by Google

Nuda ferit, morienſque cadit; morientis ad ictum
Undique concurrunt famuli; labentia tollunt
Membra viri, vultus refovent; mortique quietem
Eripiunt tantum, dum, quam projecerat ipſe
Tanto animo, heu fruſtra, contendunt reddere vitam.
Impatiens lucis propria Cato vulnera dextra
Dilacerat; mortemque docet non poſſe negari.
Cæſar Thapſiaca Victor de clade reverſus
Tendit Adrumetum, cum jam victoria paſſim
Securum præſtabat iter. non arma, nec ullæ
Inſidiæ clauſere vias. ignoſcit ubique
Supplicibus; cum nulla videt reſtare pericla,
Tutaque fortuna facta eſt clementia tanta.
Inde Uticam advenit Cæſar, fatoque Catonis
Audito ingemuit; queſtuſque, Oh invide, dixit,
Cur odio moreris noſtri? vitamque relinquis
Ne non Cæſareæ bonitati injuria fiat?
Heu tibi crudelis nimium moriendo fuiſti,
Ut moriendo mihi poſſes crudelior eſſe.
Durior interitu, quam vita armiſque fuiſti,
Hoſtis es; atque odium noſtri, quod ſanguine noſtro
Non potuiſti unquam, voluiſti ſanguine ſaltem
Nunc ſatiare tuo, teque ipſum impendere damno
Cæſaris. evitas noſtrum, crudelis, amorem,
Ut luctum facias, mihi quid clementia prodeſt,
Cui non Romani dubitant præponere mortem?
Infelix Magnus ſeſe committere fraudi
Barbaricæ potius quam noſtro elegit amori.
Sed tamen ille ſuas ſperans reparare ruinas
Auxilium infido, non mortem, à Rege petivit,
Quam tamen invitus ſubiit. tu ſponte periſti
Invidiam facture mihi, ſed detrahet illam
Invidiam, & ſpes injuſtas clementia vincet.
Deflebo funus, natumque amplectar honore;
Nec me crudelem victo fore ſentiet Orbis.
Dans veniam Cæſar timidis Uticenſibus, agmen
Defeſſum reficit, paulumque moratus in urbe
Munimenta videns, circumſpicit undique latam

Plani-

Digitized by Google

Planitiem, prope ſylva ſtetit (regionibus illis
Rara nimis) non ampla tamen, quam lentus alebat
Ragrada qui ſiccas illic connectit arenas.
Horrida ſylva fuit, conjunctis aëra ramis
Obſcurans & triſtes excluſis Solibus umbras
Complectens. nemus hoc ingreſſus Cæſar opacum,
Antrum immane videt nigro ſqualore repletum,
Et marcente ſitu, quem nox ibi longa creaſſet.
Infecit gravidas erumpens halitus auras.
Attonito terrore loci, tandemque roganti
Rem notam populis aſtans Libys incola narrat.
Hæc, Cæſar, multos jam non habitata per annos
Antra immenſa olim monſtrum exitiale tenebat
Peſtis, & ira Deûm, ſerpens cui ſæcula nulla
Produxere parem terris; non tanta palude
Lernæa tumuit reparatis anguibus Hydra;
Nec qui poma Draco cuſtodiit aurea; nec, quem
Servantem vigili Phryxæum lumine vellus
Somniferis tandem domuit Medea venenis.
Nec tu Phœbeis Python confixe ſagittis
Tantus eras, populis ſpecies incognita primis.
Serpente in tanto potuiſſet Gorgonis omne
Abſumi virus; Libycis nec majus arenis
Hoc monſtro, ſemen ſi defluxiſſet in unum,
Peſtiferæ tabes generaſſet tota Meduſæ.
Tam longum ſeſe (centum porrectus in ulnas
Quippe fuit) volvit Serpens per fluminis undas.
Ut quoties gyris diſtendit terga ſolutis
Adverſa prædam potuit deprendere ripa.
Sæpe illic Tigris ſpumantes oblita rictus,
Atque cruentati taurorum cæde Leones
Flumina dum libant, monſtri conduntur in alvo.
Atque utinam his tantum prædis contenta fuiſſet
Ingluvies; periere homines, quicunque per æſtum
Umbroſæ feſſi petierunt regmina ſylvæ,
Aut quicunque iſtos, adverſo numine ducti,
Advenere viri gelidos haurire liquores.
Nam ſimul ac nigro Serpens caput extulit antro

Horren-

Digitized by Google

Horrendus, totamque implerunt sibila sylvam,
Attonitos timor invasit; non ulla salutis
Spes manibus, non ulla fuga deprendere prædam
Distendit subito totu se corpore Serpens
Sæpius in flumen, monstrum vitare nefandum,
Desiluere viri: sed non præstare salutem
Flumen eis potuit. nantes correpsit in undis,
Nec mergi licuit miseris, pejora manebant
Fata illos, monstri obscœna condunntur in alvo.
Sic impune diu sylva grassatus in ista
Egressus tandem est, & se ad majora paravit.
Quid pecudum stragem, quid singula fata virorum
Persequar? haud vacat hic privatas dicere clades.
In populos furit; & totis cum gentibus arma
Bella gerens, ausus Romana lacessere castra est:
Cum primum turmas Libyes ad littora duxit
Regulus Ausonias, & in his confederat arvis,
(Quis mihi de tanto credet certamine?) solus
Invasit totas acies exercitus ille,
Qui sibi promisit Libyæ, & Carthaginis altæ
Imperium, quem tot gentes, mundique timebat
Tertia pars, uno vix se defendit ab Angue.
Dux capere arma jubet, nec solis ensibus illic,
Aut pilis, sed ballistis, quæ mœnia summa
Et turres quaterent, monstro nova bella parari.
Protinus insonuere tubæ; tunc erigit alte
Se, dirumque caput Serpens attollit in auras
Undique despiciens campos, tantusque videtur
Quantus is est geminas cœlo qui dividit Arctos.
Tunc asper sævit; Stygias de gutture diro
Exhalans nebulas, & flammea lumina torquet.
Squamea cum volvit sublatus terga, putares
Excelsum ad pugnas castellum sponte moveri.
Distantum longe subito se immittit in ora.
Hos morsu, afflatu necat hos, hos tollit in altum,
Ut casu interimat miseros; totasque cohortes
Sternit humo, latas cauda dum verrit arenas.
Consternuntur equi passim, frænisque rebelles

Invi-

Invitos ſævi dominos Serpentis ab ira
Dum fugiunt campo portant. ceſſere manipli,
Tergaque vertiſſent (ſi fas eſt credere) cuncti,
Ni tandem valido contortum haſtile lacerto,
Dum ſeſe arrectus tollit, ſub pectore diro
Hæſiſſet. fluxit ſanies de vulnere nigra.
Horrendum immugit tum primum vulnera paſſus
Longævus Serpens, caudaque flagellat arenas
Iratus; cuncti clamorem ad ſidera tollunt,
Speque alacres validis mittunt per inane lacertis
Undique pila. ferit pars magna innoxia tergum
Squammoſum monſtri, crepitantque ſonantia tela,
Ut ſonat æſtivus ſalientis grandinis imber
Tegmina tectorum feriens. haſtilia quædam
Fortunata magis maculoſo vulnera ventri
Infligunt. ſolus levibus penetrabilis illi
Venter erat telis. nigro humectantur arenæ
Sanguine Serpentis, fœcundæque ante venenis
Gorgonea de tabe, novo nunc ſemine triſtes
Concipiunt iterum peſtes, & monſtra nefanda.
Nec minus iratus Serpens, tantique doloris
Impatiens ſævit campis, & corpora leto
Proſternit. levibus nec quicquam prælia pilis
Aut jaculis tantum tentaſſet miles in hoſtem;
Robore ni tandem demiſſa Phalarica magno
Immenſi ſpinam fregiſſet pondere dorſi.
Tum fractus vires, & tanto languidus ictu
Decubuit. ſolito non ſeſe attollere niſu
Jam potuit, patulo tantum minitatur hiatu,
Et nebulas læſis expirat faucibus atras,
Sic quoque lethalis. tandem ſtridore per auras
Tormento volitat Trabs acta, caputque nefandum
Diſcutit, & cerebro nigras diſpergit arenas.
Horrendus tandem Serpens tot jugera magno
Ventre premens, ipſa metuendus morte jacebat.
Poſtquam oculos ſylvæ miracula tanta vetuſtæ
Cæſaris impleſſent, Utica diſceſſit ab Urbe,
Et victi per regna Jubæ victricia ducens
Agmina,

Digitized by Google

Agmina, regalis famosa ad mœnia Zamæ
Pervenit. Ducis hic Petreii animosa Iubæque
Funera cognoscens, animo tam tristia fata,
Fortunæque vices summæ miseratur amaras.
Tunc Urbe exceptus Zamenses laudat, & illis
Præficit imperio Crispum. Mauritia tellus
Romula de tanto facta est Provincia Regno.
Inde Uticam remeans, ventis dans carbasa, Sardoa
Appulit, atque illa paullum tellure moratus,
Tutus ad Ausoniæ pervenit littora Cæsar.

Digitized by Google

LIBER V.

ARGUMENTUM.

Triũphi Cæsaris quatuor cõtinuis diebus. Templum Veneri extructum. Pompeii Juvenes bellum in Hispania renovant.

ROmuleas arces celeri victoria fama
Cæsaris intrasset. Fictis certare parati
Obsequiis complent Phœbeia palatia patres.
Atque quater denis (quamvis devicta sit ipsa
Illo Roma die) decernunt vota diebus.
Cæduntur Tauri, gratoque altaria thure
Cuncta calent. nec tot sunt templa ornata coronis,
Cum Latio audita est olim victoria felix
Scipiadæ, & fusus Zamensibus Hannibal arvis.
Aut cum Teutonicis intravit mœnia victor
Exuviis Marius. non plus felicibus armis
Externisve unquam lætata es, Roma, tropæis
Quam nunc amissa pro libertate triumphas.
Tum justo, merait quem Gallia victa, triumpho,
Dilatoque diu, jungunt Decreta Senatus
Tres alios, veteres ut possit Cæsar honore
Obscurare Duces, pompasque excedere cunctas;
Utque triumphales utroque à cardine laurus
Ornarent pariter currus: Australibus illa
Splendida divitiis, Boreæ generosior ista
Robore & exuviis: ut pictis mista Britannis
Agmina Niliaca incedant, ut sole perustos
Mazaces albo comitentur corpore Suevi:
Ut Galli Armenis juncti, Maurisque Sicambri
Spectentur pariter popalis: longeque remotæ
Tot possint Gentes, & quas commercia nunquam
Junxissent, Latiis junctæ nunc ire catenis,

Commu-

Digitized by Google

Communemque simul vinctæ deflere ruinam.
Ut cunctos pariter fontes, captivaque Tibris
Flumina Cæsareis videat depicta tabellis.
Inde catenati lugens Germania Rheni
Fata sui sedeat: Nilus septemfluus illic
Cornua fracta gemens: frænato ut gurgite Gallis
Inde suis Rhodanus, Mauris hinc Bagrada ploret.
Nec majorem ullo sese Urbs Romana triumpho
Fortunamque suam potuisset cernere, si non
Ipsa triumphatæ partis pars magna fuisset.
Tot clarus titulis, tot bellorumque superbus
Exuviis, Tyrio Cæsar spectabilis ostro
Mœnia sublimi intravit Romana triumpho,
Quadrijugis vectus niveis, quos pascua mittunt
Clitumni læta, & sacræ victoribus undæ.
Dicito Calliope, quot gentes quattuor illis
Quos Ponto, Ægypto, Libye, Gallisque subactis
Ducebat Cæsar, spectabat Roma triumphis.
Quam diversa fuit facies, quam corpore toto
Ornatus populis varius, quam dissona lingua,
Dum fluvios tabulis pictos, dum facta metallis
Oppida, bellorum series, diversaque pugnæ
Tot genera ostendit; varie & fabricata ministri
Arma, Ducum exuvias, argenti pondera & auri,
Captaque magnorum portant diademata Regum.
Sed si non tantæ dignaris singula pompæ
Dicere Calliope, saltem miserabile magni
Vercingetorigis fatum reticere putato
Esse nefas, quem bellantem tot viderat annos
Gallia, collatis toties cum Cæsare signis,
Et toties renovantem acies, proavita tueri
Iura, jugumque suis Romanum avertere Gallis.
Hic, quem dura Ducis nimium sententia morti
Damnasset, residens indignabunda pheretro
Dejicit ora, tegit frontem diffusa minacem
Cæsaries; diis iratus, vitamque perosus
Captivam, domini gladios optare videtur.
Ecce alia in Phario facies miseranda triumpho

Corda

Corda movet vulgi. inceſſit Regina catenis
Arſinoë, paſſis per candida colla capillis,
Et teneras, modo quæ geſſere Ægyptia ſceptra,
Auratis palmas manicis religata tenebat.
Quamvis Arſinoën non hic ſententia mortis
Dura manet. parcit clementia Cæſaris illi:
Aut donat victor, Cleopatræ captus amore,
Germanæ veniam, Phariamque remittit ad aulam.
Heu quantum Cleopatra tibi, ſi capta periſſet
Hic ſoror, abſtulerat crimen Fortuna futurum!
Nam miſeræ Arſinoë donatam á Cæſare vitam
Crimine majori poſthac ſoror impia tollet.
Maxima ſed populi ſubiit miſeratio mentes,
Cum videre Afro pueri captiva triumpho
Ora Iubæ; cujus Libyco rex maximus Orbe
Nuper erat Genitor, qui tot modo regna, tot urbes,
Tot populos lata tenuit ditione remotos.
Quis Latius, miſerande puer, tam obtuſa gerebat
Pectora, quem tua non ætas innoxia movit?
Aut quis te tanto dejectum culmine regni
Immerita hoſtili præbentem colla catenæ
Non mœrens animo vidit? Sed cæca futuri
Mens hominum. felix, quæ tam miſeranda videtur,
Sors tua, magne puer; vinclis felicior iſtis
Es Iuba, quam magni maneant ſi regna parentis,
Et ſtet firma tuis tellus Mauruſia ſceptris.
Illa dies quæ te captivum fecerit, illa
Tranſtulit in melius (quis crederet?) illa futuræ
(Triſtis viſa licet) poſuit fundamina famæ.
Moribus Auſoniis primis nutritus ab annis,
Barbarie exutuſque, tuo felicia poſthac
Tempora conſtituens orbi, moderamine juſto
Commiſſas olim regni tractabis habenas.
(Nam te poſt caſus tantos ad culmina Regni
Evehet Auguſtus Cæſar, ſolioque locabit.)
Præterea excultus ſtudiis, miranda relinques
Ingenii monumenta tui, calamique perennis
Dotem fama tibi per ſæcula cuncta manebit.

Sed

Digitized by Google

Sed non Pharnacis captiva Quiritibus ora
Armeno potuit Cæsar monstrare triumpho.
Ille fuga evasit. vehitur fugientis imago;
Et VENI, VIDI, VICI, tria verba superbo
Portantur curru totum narrantia bellum.
Romanos animos, plus quam spectacula viva,
Tristia fata Ducum tabulis depicta movebant.
Illic mœsta videt civilia vulnera Roma,
Et propias luget clades; illic sua quisque
Funera Romanus, cognataque damna recenset,
Inter Barbaricas strages, & funera Regum
Extera, magnates Libyæ, cæsosque per Alpes
Gallorum proceres; proprio qua pingitur ense
Rex Iuba transfixus convivia mœsta cruentans,
Demersusque sui Nili Ptolemæus in undis,
Monstrantur Latiæ mortes, absumptaque bellis
Maxima Cæsareis Romanæ nomina gentis.
Hic cum Rege Iuba Petreius, Afranius illic:
Illic Torquatus moriens, hic Sulla jacebat.
Nec procul hinc oculis agnoscunt flentibus ora
Scipiadæ, puppi jam desilientis ab alta.
Te quoque, Sancte Cato, fodientem viscera dextra,
Et properanti animæ lacerantem vulnera cernunt.
Verum inter procerum tot mortes una tacetur,
Nec tabulæ mœstis monstrare Quiritibus audent
Flebile Pompeii fatum, ne tanta triumphos
Tristaret clades. sed mors ea sola relicta,
Quæ tum præcipue populo expectata fuisset,
Altius infixa est quærentibus, & bene cuncti
Iam sine picturis Magni miserabile letum,
Et seriem tantæ possunt memorare ruinæ.
Quis numerare queat variæ spectacula pompæ?
Quot campis ludi? nova quot certamina Circo
Spectentur populis? quantoque madescit arena
Sanguine nobilium dat quas Hyrcana ferarum
Sylva, aut monstriferis nutrit Getulia campis?
Quin & Nocturnæ præfulgent undique pompæ,
Delectantque, parat cum post spectacula Cæsar

Digitized by Google

Nocte redire domum toto famulante Senatu.
Cum mediam cernunt Elephantes ire per urbem,
Et lucem gestare: forum via lactea visum est:
Tot simul accensis Elephantum tergâ micabant
Ignibus, atque ibant cœlestibus æmula signis.
Nec tantas Victoris opes spectacula vana
Testantur solum; sed duratura per ævum
Exurgunt opera, & sæclis miranda futuris.
Nam templum Veneri, domus á qua Julia nata est,
Aut pius, aut tanta sublatus origine Cæsar
Magnificum extruxit, spoliisque ornavit opimis.
Ut formosa Venus tanto videatur honore
Plus Iovis Uxorem, & Tritonida vincere, quam cum
Aurea poma illi nemorosæ in vallibus Idæ
Iudicium Paridis Priamo fatale dedisset.
Plusque Dioneæ veneratur numina Mundus
Quam vel Iunonem vel Pallada: dignius orbi
Nomen Iulææ censetur stirpis origo
Quam Superûm Regina, aut vertice nata Tonantis.
Interiora auro radiabant limina Templi
Marmorei, auratæque trabes, cælataque multa
Arte micant simulachra Deûm, & spirantia signa.
Hic Trojæ antiqua, & Veneris Phrygiique videntur
Anchisæ thalami, decantatumque Poëtis
Frondescit nemus Idæum, quod debuit olim
Vatibus, hic tantis debens pictoribus Ida.
Hic torus exurgit mollis, quem mater Amorum
Progeniem terris, tantosque datura nepotes
Cum juvene Anchisa quondam Venus aurea pressit,
Concubitumq; hominis pulcherrima passa Dearũ est.
Æneas juxta Soboles stat, corpore talis
Formoso qualis semper florente juventa
Exultat Phœbus: frænata aut Tigride qualis
Bacchus odoratis curru descendit ab Indis:
Troius Æneas, cui tantam Musa Maronis
Donavit felix famam per sæcula, quantam
Mæonius Oraio vates præstabat Achilli.
Illic eximiæ visa est pietatis imago,

Cum

Cum bonus Æneas, Troja peremte, parentem
Grandævum attollens humeris, per tela, per ignes
Hostiles rapuit. non illi Laomedontis
Arsuræ curantur opes, non fulva suppellex,
Nec sparsæ passim per tanta incendia gazæ:
Sed Genitor, Phrygiique lares, & sæva Deorum.
Pone patrem sequitur fortem formosus Iulus,
Unde genus nomenque suum gens Iulia duxit.
Condidit hic Albam longam, multosque per annos
Imperio rexit. longo dehinc ordine picti
Post primum Albani Reges monstrantur Iulum.
Donec Iuleam Tullus Rex diruit Albam,
Transtulit & Romæ cives. hinc ordine rursus
Reges atque Duces Latii, Romanaque fata
Usque ad Cæsarei monstrantur tempora regni.
Quo vetus Alba iterum Romam vicisse videtur.
Robore sed quamvis munita potentia tanto
Cæsaris, & populi plausu firmata videtur:
Nutat adhuc, & plus terris quatietur Iberis
Quam vel Thessalicis, vel Thapsi tristibus arvis.
Maxima adhuc restant discrimina, maxima bella.
Quæ juvenes facient Pompeii nomine tanto
Non indigna. truces vicinos Gadibus illi
Herculeis armant populos. Hispania sedes
Tertia bellorum, & Romani scena furoris.
Currit ad occasus, extremaque littora Mundi
Iam civile nefas, qua sese Hispania pandit
Ultima. non ulli populo majora videntur
(Cum vastus fessos exacta luce jugales
Proluit Oceanus) rutilantis corpora Phœbi.
Atque ideo propiora suæ putat incola terræ
Deceptus, tanquam sese illic ætheris alti
Convexum inclinet. sed majus ab æquore tanto
Surgentes reddunt nebulæ, densique vapores
Objectum, radios oculi diffundere sueti.
Hinc non ulla vident surgente crepuscula Phœbo,
Nec fugiente. dies oritur cum Sole, caditque.
Tota jacet corii specie diffusa bovini

Digitized by Google

Terra Hiſpana, mari cincta undique, & inſula pæne
Facta, niſi gelida quod Pyrenæus ab Arcto
Mons interpoſitus Gallis diſterminat agris.
Facturum tantis montem divortia terris
Excelſum poſuit Natura, & vertice cœlum
Æquantem ſummo. nudum eſt, & gramine nullo
Veſtitum, quod Gallorum præpinguibus arvis
Objicitur Boreale latus: contraque cacumen
Qua ſteriles terræ campos proſpectat Iberæ,
Frondoſum ſylvas denſas, & paſcua læta
Oſtendit; tanquam Galli felicibus arvis
Divitias mons iſte ſuas conceſſerat, utque
Veſtiret ſeſe, terras ſpoliarat Iberas.
Nubifero, famæ ſi credas, nomina monti
Pyrene miſeranda dedit. regnabat in illo
Monte Bebryx Genitor, parvaque excepit in aula
Hoſpitio Alcidem formoſa armenta petentem
Geryonis. viſa eſt Alcidæ regia virgo
Pyrene, placuitque nimis, deceptaque tandem
Hoſpitis invicti placido ſuccumbit amori.
Conjugium Alcides miſeræ tedaſque jugales
Si modo Geryonis victor remearit ab arvis,
Promittit; ſed fata negant crudelia tedas.
Nec prius Alcides vincit, quam funere triſti
Pyrene formoſa jacet. timet illa parentem
Iratum; nec jam vitiati pondera ventris
Ulterius celare valet. queribunda pererrat
Frondoſas latebras, & vaſti devia montis;
Solaque furtivum ſylvis deplangit amorem.
Amphitryoniadem falſum, tardumve vocabat;
Donec plorantis fruſtra, magnique vocantis
Herculis auxilium leto crudelior ipſo
Bellua formoſæ laceravit virginis artus.
Amphitryoniades triſtem Bebrycis ad aulam
Iam victor rediens, amiſſa virgine demens
Et formidandus luctu, per luſtra ferarum,
Per juga, perque alti frondoſa cacumina montis
Tendebat, ſponſæ quærens veſtigia charæ,

Pyre-

Digitized by Google

Pyrenenque ſuam mœſto clamore vocabat.
Pyrenen ſylvæ, Pyrenen antra ferarum,
Et curvæ toto reſonabant monte cavernæ.
Ingemuit locus ipſe; feræ tremuere, metuque
Montani latuere fures, nec quærere prædam
Immanes audent urſi, torvive leones,
Dum nemore atque jugis graditur Tyrinthius altis.
Sed poſtquam laceros artus, atque ora puellæ
Deformata ſuæ cognovit, fata Deoſque
Multum incuſavit lacrymans. tunc oſcula charis
Reliquiis repetita dedit; ſupremaque plangens
Funera, Pyrenen tumulavit montibus illis.
Diruet (hanc inquit) molem non longa vetuſtas.
Famaque tum tua major erit; tumulique ruina
Augebit tumulum. toto tunc monte jacebis,
Ut juga tota tenet Bacchus Niſeia ſepultus.
Mons erit iſte tuus. conſenſit fama, tenentque
Pyrenes iſti nomen per ſæcula montes.
Pompeii juvenes inſtructo milite Gades
Linquentes, bellum omne locant, qua pinguia Bætis
Culta ſecans, ſua felici dat nomina terræ.
Oppida ceperant primo regionibus illis
Ateguam, atque Ucubin, & nomen clade futura
Funeſtum Auſoniæ Mundam, & te grata Camœnis
Corduba, doctorum cunis fœcunda virorum.
Undique Pompeiis vires Hiſpania mittit.
Hic præter Latias Aquilas, Romanaque ſigna,
Quæ Varus, duxitque acer Labienus, Iberi
Pugnaces coëunt. hic trux ſtat Cantaber, armis
Qui vitam impendit ſolis, gens neſcia pacis
Aut ſiccæ mortis, ferro prævertere ſueta
Imbelles annos: decus eſſe abrumpere vitam,
Naturæque putant ſegnem donare ſenectam.
Augurii ſacri, divinarumque peritam
Flammarum pubem dives Gallecia mittit.
Callaici veniunt, qui, dempto Marte, laborem
Non ullum novere viri: nam ſemina ſulcis
Injicit, & duro glebas invertit aratro

Digitized by Google

Fœmina, dum manibus peraguntur bella virorum.
A Minii ripis patrii venit impiger Astur.
Auriferique Tagi fulgentia signa ferebat
Incola deciduum consuetus cernere Solem.
Et Vasco insuetus galeis, & Concanus audax,
Qui se Massagetum dura de stirpe fatetur
Cornipedis consuetus equi potare cruorem.
Celtiberi, bello qui corpora cæsa suorum
Igne cremant, creduntque nefas si forte jacentum
Exanimes fera vel volucris depascitur artus.
A ripis rapidi veniunt Sucronis, & omnes
Hispanæ gentes, quæcunque aut funera Magni
Ulciſci, aut Latios cupiunt nutrire furores.

LIBER

LIBER VI.

ARGUMENTUM.

Pugna navalis cũ tẽpeſtate deſcribitur, funeſtũ Mundæ prælium. Cn. Pompeius, Varus, & Labienus interfecti ſunt.

EXcipit Oceanus civilia bella priuſquam
Hiſpanas tangant terras, & triſtia Pontus
Pompeianarum geſtat præludia cladum.
Qua Tarteſſiacas extremum littus ad oras
Extendit Libyę, Pompeii nomine Varus
Æquora cuſtodit: pro Cæſare Didius illuc
Claſſibus advenit, vicinaque littora utrinque
Æquoris anguſti belli videre furorem,
Et terris timuere ſuis. vix pugna coorta eſt
Cum variis ſubito tumuerunt æquora ventis.
Fluctibus inſurgit totum mare; pluſque pericli
Quam gladii hoſtiles tempeſtas atra minatur.
Et Tingitanis primo ruit Auſter ab oris,
Corus ab Occiduo pelago, violentus Ibero
Littore ſurgebat Boreas, & flatibus undas
Reppulit adverſis. variis vexata procellis
Æquora confuſos tollunt ad ſidera fluctus.
Nil aliud dubio ſtatu voluiſſe videtur
Quam turbare mare, & ſceleratum abrumpere bellis
Æolus, aut mediis undis utramque, priuſquam
Sanguine civili madeant, immergere claſſem.
Sed rabiem Oceani vicit, ventique furorem
Bellandi veſanus amor; tantiſque ruebat
Militis impietas ad prælia dira procellis,
Quantis Mercator, quamvis avidiſſimus, undas
Æquoreas tentare neget; nec vellera Parmæ,
Indum ebur, aut rubro pretioſas æquore conchas

Digitized by Google

Auderet tali ratibus conquirere cœlo.
Iamque propinquabant classes, validisque lacertis
Sulcatas vertere undas, tonsisque se cabant
Excussis: fluctu spumabant cærula cano.
Innumeræ pariter tolluntur ad æthera voces.
Nec jam remorum sonitus, clangorve tubarum
Audiri poterant: hominum clamore premuntur:
Sed remos, vocesque hominum, sonitumque tubarum
Bacchantes venti, tempestatesque sonoræ
Exuperant. nimbis pariter jaculisque diurna
Lux periit, densis & inhorruit unda tenebris.
Tum rostra haud visis sonuerunt obvia rostris.
Occurrunt aliæ proprio conamine naves:
Hostibus objiciunt alias agitata procellis
Æquora, & invitas forsan concurrere cogunt.
Navibus elidunt naves, hominumque furori
Additur ira maris, cunctos geminata pericla,
Dissimilesque metus urgent caligine tanta.
Dum pugnant alii, pelagi sarcire ruinas
Contendunt alii, & propiorem avertere mortem.
Nec jam pugnantes pro Cæsare Didius audax
Hortari poterat, nec in ordine vertere classem:
Non Pompeianis Varus mandata valebat
Militibus dare: nec voces fragor æquoris ullas
Iam sinit audiri; ventis, fatoque relinquunt
Omnia, & attonitas classes Fortuna regebat
Prælia committens. rostro perfossa carina
Subsidet, & fatum nescit cui debeat: hosti,
An tempestati. nec sola fragoribus auris
Terretur: sed nox oculis obducitur atra.
Nec tamen est tenebrosa satis; sed tristius illis
Exoritur lumen tenebris & fulgura ponto
Crebra micant, lucisque reposcere regna videntur.
Quam Sol non potuit depellunt fulgura noctem.
Illic dum tumidis forte oppugnatur in undis
Pompeiana ratis, nec se defendere contra
Hostiles valet incursus, & capta videtur,
Vendicat iratum pelagus sibi: gurgite pinus

Mergi-

Digitized by Google

Mergitur, & rapuis victoribus unda triumphum.
Aſt alias jam poſſeſſas victore carinas
Obruit, & cito devictos ulciſcitur æquor.
Contra utramque diu claſſem fortuna videtur
Pugnare, atque odiis vexare hoſtilibus ambas.
Finivit tandem dubii certamina Martis,
Oſtenditque quibus cœli pelagique labores
Ipſe exciviſſet tantos. victoria claſſi
Cæſareæ jam plena fuit, quam Didius audax
Erubuit vento aut pelagi debere procellis.
Amiſſam Varus claſſem videt. obruta ponto
Pars jacuit; pars victores poſſeſſa vehebat.
Relliquias ſecum fugientibus inde carinis
Carteiæ ad portum vexit, ratibuſque relictis
Emenſus tellure vias, hinc caſtra petebat
Pompeii juvenis toto tunc milite fruſtra
Mœnia Pompeius munitæ obſederat Ullæ.
Interea curſu celeri (quo bella ſolebat
Conficere) Hiſpanas properabat Cæſar ad oras.
Quem Roma egreſſum dena bis luce Saguntus
Excipit, Urbs fidei clarum per ſæcula nomen,
Et crimen quondam Superûm, quod non niſi magno
Deleri excidio potuit Carthaginis altæ.
Urbis ad Occidium nitidis it Duria Lymphis
Culta rigans vicina, atque in Mare tendit Iberum.
Sed ducis haud tanti curſum vel Duria tardat,
Vel rapidæ Sucronis aquæ, monteſve coruſci,
Queis faciunt dites argentea nomina venæ.
Inde rapit curſum flavæ per littora Bætis,
Et procul egreſſus totis te, Corduba, dives,
Obſidione premit turmis, non ſpe potiundæ,
(Præſidiis urbem validis nam Sextus habebat)
Sed trahat obſeſſæ ut Pompeium à mœnibus Ullæ.
Quod juxta evenit. namque obſidione relicta
Pompeius totis ſectatur viribus hoſtem
Iam pugnæ cupidus; ſed non certamen iniquo
Cæſar inire loco ſtatuit: verum agmine moto
Progreſſus, Sâlſi non magnas tranſilit undas,

Ateguamque capit subita feliciter arte.
A tegua amissa, veritus Pompeius Iberas,
Fortuna quassante fidem, ne perderet urbes
Et reliquas, uni properat committere pugnæ
Spes omnes, virésque suas, hostemque secutus
Oeyus, ad Mundæ fatalia pervenit arva.
Castra locat tumulo modico, qui desuper omnem
Planitiem late despectat, Cæsaris unde
Ante oculos positas potuit numerare cohortes.
Nulla hic auguria, aut tantæ præsentia cladis
Prodigia implêrant campos aut aëra; nullæ
Vel per inane faces, vel diræ arsêre cometæ.
Non signis examen apum, liquefactave pila
Fulmine; non volucres, non exta minacia terrent.
Plus tamen hic mœrent omnes, metuitque silentes
Turba Deos, tanquam clades immanior omni
Ostento his campis, & inenarrabile damnum
Immineat Mundæ. tacito portenta timore
Quæ nulli fecere Deum, sibi quisque creabat.
In Pompeianis per mœsta silentia castris
Ancipites errant animi. nunc improba vota
Concipiunt, & spes diras, umbrasque videntur,
Horridaque ante oculos mortis simulachra futuræ
Cernere: lymphata rursus formidine pallent.
Nec, quamvis sperare nimis fortuna vetabat
Cæsaris, exoptant victas producere vitas.
Danda tamen venia est illis, cum Cæsaris audax
Bella timet miles, Latium qui sæpe cruorem
Hauserat; & patriæ toties in viscera fortes
Incipiunt trepidare manus. exercitus orbis
Ille triumphati domitor, victorque Senatus
Romani, qui tam præceps in bella ruisset
Thessala, Thapsiacisque ausus prævertere campis
Iussa Ducis, jam jussa timet, sonitumque tubarum
Nec sibi desuetum potis est celare timorem.
Sed minus ut vulgi pavidos mirere tumultus,
Tristis ad hæc Cæsar funestæ prælia Mundæ
Ipse venit. consueta deest fiducia, nec frons

Digitized by Google

Illa Duci eſt, ex qua toties felicia belli
Ante tubas hilaris tulerat præſagia miles.
Lubrica fortaſſis mœſto tunc pectore dona
Fortunæ expendens, quantiſque agitata procellis
Sint humanarum metuenda cacumina rerum,
Per tot Magnorum quas fecerat ipſe ruinas
Formidare ſuam diſcit. felicia Magni
Tempora dinumerat; totque inviolata per annos
Proſperitas, ſimiliſque ſuæ, Pharſalia donec
Tam longas evertit opes, in mente recurſat.
Et Magni caſum, poſtquam faſtigia Magni
Attigerat, jam viſa levis Fortuna minari.
Hæc mœſte reputat Cæſar, mentemque labantem
Corripit, iratus tacite; tandemque cohortes
Alloquitur vultu cæcum celante timorem.
Bellorum comites, qui mille pericula, mille
Viciſtis pluſquam Herculea virtute labores,
En vobis toties truncata repullulat Hydra.
Ultimus hic labor eſt; infirma atque ultima colla
Exerit; hic virtus eadem, quæ prima recidit,
Et robuſta magis, reſecet poſtrema, nec ultra
Creſcere civilis permittat ſemina belli,
Quæ poſt tot clades imbellis Iberia nutrit.
Sanciet hæc nobis pacem victoria, totus
Exarmatus erit poſt hæc certamina mundus.
Sed qui ſunt qui bella parant? qui Cæſaris enſes,
Et totidem bellis victricia ſigna laceſſunt?
Deſtituet plebs iſta Ducem non ſponte ſecuta,
Sed caſu. num Pompeii pugnabit amore
Quem non novit adhuc? num vanâ nominis umbram
Pluſquam Cæſareas vires, quas nuper Ilerda
Vincentes vidit, populus formidat Iberus?
At vero ſi qua eſt Legio Romana ſub armis
Pompeii; rudibus conſtat tyronibus, aut his
Qui vobis victi fugientia terga dederunt,
Et veterem adducunt ſecum ad nova caſtra timorem,
Quæ toties victus faciet jam prælia Varus?
Hiſpaniſve geret Labienus transfuga pluſquam

Aut

Aut prius Æmathiis, Libycis aut gesserit arvis?
Ite mei comites, belloque imponite finem.
Dixerat; at nullo excipiunt clamore cohortes
Verba Ducis; nec stridentes accendere possunt
Dejectos animos litui, conceptave cornu
Classica; nec quanquam ad pugnã de colle propinquo
Decurrunt Pompeiani, procedere campo
Longius, aut rapido (ut mos est) occurrere cursu
(Tum ptimùm trepidus) veteranus Cæsaris audet.
Quod simul ut vidit, magna inflammatus ab ira,
Deseritisne Ducem, & faciet nece Cæsaris (inquit)
Vos timor emeritos hodie? simul arripit hastam
Ductor, & adversos solus defertur in hostes.
Obstupuere illi, quibus hæc miracula, miles
Cæsareus timidus, temerarius ipse, videntur.
Vix oculis primo credunt; mox in caput audax
Undique pila volant; donec vincente pudore
Non virtute metum, cunctis exercitus armis
Ad Ducis auxilium procurrit, & impia tanta
Tunc rabie, quanto detractavere timore,
Bella gerit, redimat Romano ut sanguine culpam,
Et dira faciat funesta piacula cæde.
At primo pugnæ gentes utrinque furore
Diffugiunt, solis peragendaque bella relinquunt
Ensibus Ausoniis; aliis nec egebat Enyo,
Pallida nec plures Alecto optabat. in omne
Suffecere nefas hæ dextræ. hic constitit atrox
Pugna; pares urgent acies, animique, paresque
Irarum stimuli. magnis hortatibus ambo
Inter spemque metumque Duces discurrere primo
Cœperunt, frustraque suos impellere, donec
Lassati excedunt pugna; collemque propinquum
Ductor uterque capit. diri hinc discrimina belli,
Totque cruentatos enses, tot stragis acervos
Dum tristes spectant, vix formidare vacabat,
Vix sperare, Duces subiit miseratio sola,
Feralisque timor, ne non victoria mœsto
Ulla, sed ambobus lugenda tragœdia campo

Resta-

Digitized by Google

Reſtaret, Latiuſque illic procumberet Orbis.
Ultima Cæſarei reſtare pericula credunt:
Et Pompeiani poſt hæc ſperare recuſant
Prælia. pugnaces animos agit æmula virtus.
Utque magis ſtupeas, cunctis incognita bellis
In totis ſubito ſunt orta ſilentia campis
Dum media fervent rabie; nulloque virorum
Audito clamore, manus movere furentes.
Ad Pompeianas tandem Victoria partes
Se trahere eſt viſa, & paulatim cedere retro
Cæſarei cœpere; fuga vix Centuriones
A turpi retinere queunt; eum fortia Cæſar
Pectora denudans ſtricto ſic enſe profatur:
Non tibi jam fortuna levis, quæ condere ſumma
Exoptas potius quam condita ſumma tueri,
Iraſcor; ſatis ampla mihi, quæ nulla tacebunt
Sæcula, feciſti, fateor. transferre favorem
Iam te, Diva, decet, mundo ne ignota poteſtas
Sit tua, meque Deum deceptus crederet orbis.
Dixerat; & certa fodiſſet pectora dextra.
Sed Fortuna (velut prope ſumma pericula mater
Stare ſinit puerum interdum, ut majora timenti
Gratius auxilium veniat) ſubmittit alumno
Unde minus ſperatur opem. nam caſtra Bogudes
Extra aciem poſitus, prædæ perductus amore
Pompeiana petit. contra hunc ad caſtra tuenda
Ex acie educit Labienus quinque cohortes.
Perdidit infelix Pompeium hic caſus, & omne
Mutavit belli fatum. pro Cæſare falſus
It timor, & cunctis Labienus terga dediſſe
Creditur; illa ſuos debellat opinio, ſpemque
Cæſareis creat. errorem monſtrare, metumve
Tantum inhibere ſtudet fruſtra Pompeius; acerbo
Prodita diffugit caſu miſeranda juventus.
Infelix Varus toties devictus ab armis
Cæſareis, quem tot per clades fata tuliſſent,
Iam male ſervatam cupiens abrumpere vitam
Irruit in medios enſes, in vulnera latus

Mille

Digitized by Google

Mille ruit moriens; post tot certamina cladi
Huic superesse pudet, cumuloque deesse virorum.
At miser ut totis rediens Labienus in arvis
Pompeianorum vidit fugientia signa,
Erroremque simul fatalem audiverat, amens
Me miserum exclamat! tantæ, fortuna, ruinæ
Me facis authorem? per me crudelia fata
Ausoniam subigunt? hac hac fuge prodite miles,
Hoc aperi pectus, tristemque ulcisere cladem:
Aut pœnas sument pro vobis Cæsaris enses.
Tum vero, ut Leo Getulis in saltibus ardens,
Qui venatorum telis cingentibus, ultro
Attulit in ferrum, sese ingerit ipse periclis,
Et cupide letum gladio molitur ab omni.
Tandem vita fugit Stygias irata sub umbras.
Jam stragis cumulos, & inelutabile damnum
Viderat infelix tumulo Pompeius ab alto,
Et quamvis lucem damnat, sperare juventus
Integra persuadet; necquicquam à tristibus arvis
Aufugit, heu terra statim moriturus in ista.
Sed fratrem Hispanas abscondent fata per urbes,
Cæsaris ut possit post mortem tristia rursus
Bella, & Romanos olim renovare furores.
Impia jam cædes oritur, passimque per agros
Palantes cædunt infano ardore furentes
Cæsarei, & tanto saturant crudelius iras
Victores, quanto plus tristia bella timebant
Ante tubas dudum. nec jam fugientibus ullam
Vicinæ latebræ, vel Pompeiana salutem
Castra dabant miseris, infirmave mœnia. Mundam
Nam cito diripiunt victores castra; citaque
Vi Mundam expugnant; dum (quod vix ulla tacebit
Sæcula, vel credent forsan) pro cespite fossas
Corporibus complent, faciuntque cadavera muros.
Nec solum ante tubas, sed post hæc prælia tristis
Cæsar erat; quanti victoria constitit illa.
Et quam mœsta fiet civili gloria bello
Sero animum subiit, miseræ nunc vulnera Romæ,

Nunc

Nunc ſua, Victoriſque nefas crudele recenſet,
Invidiamque ſimul; victricem pæne coactus
Fortunam damnare ſuam, quæ clade triumphum
Obruit, & tanto merſiſſet ſanguine Lauros.
Talia dum mœſto volvebat pectore Cæſar;
Pompeii caput abſciſſum Cenonius affert.
Ingemit, & tantæ lacrymis agnoſcit obortis
Fata domus; ſubiit magni Genitoris imago,
Atque Ægyptiaco miſerandum in littore funus.
Quærenti fatum juvenis Cenonius inſit:
Cum modo Pompeius Mundæ funeſta per arva
Tot ſtragis cumulos, tot corpora cæſa ſuorum
Infelix vidit, nec jam reparabile damnum,
Vectus equo celeri Carteiæ ad littora fugit,
Ut portum nactus notum, dare carbaſa ventis
Poſſet; at inſidias veritus, noſtroſque ſequentes
Littora deſeruit rurſus, ſylvamque propinquam
Conſilii incertus petiit. nos terga ſecuti
Inſtamus, ſylvamque oculis ſcrutamur opacam;
Quærentesque diu fruſtra, ſub tegmine fagi
Umbroſæ tandem deſeſſum, & vulnere claudum
Pompeium aſpicimus ſolum, (proh triſtia ſortis
Humanæ ſpecula, & pompæ documenta caducæ!)
Pompeium illum (inquá,) qui tecú, ô maxime Cæſar,
Tot modo ſtipatus legionibus, & comitatus
Gentibus innumeris, tam longo tempore fatis
Pugnavit dubiis, jam cinctum milite nullo
Vidimus. ut tradat ſe hortamur; at ille minaci
Intrepidus vultu, nunquam me Cæſaris inquit
Captivum, victum quamvis, Fortuna videbit.
Abſciſſum videat caput, & cervice revulſa
Hæredem agnoſcat Magni. nec dedecus illud,
Quod fatum Genitoris erat, mihi Roma putabit.
Non tam vile tamen caput hoc certamine nullo
Ut vobis tradatur, erit. dum tela ſuperſunt,
Non gratis moriar, tum pugnam ingreſſus iniquam
In mediosque ruens, ſine ſpe, ſine viribus, omnes
Nos pariter ſola adjutus virtute lacеſſit.

NEC.

Nec vitam, quam tanto animo projecerat ipſe,
Servandi nobis conceditur ulla poteſtas.
Invaſit ferrum, ceciditque in vulnera lætus,
Et tandem invito mortem ſibi vendicat hoſte.
Tum Cæſar lacrymans, generoſum quærite truncum.
Thuriferis collecta rogis componite membra
Cum capite, & dignam tantis date manibus urnam.
Digreſſus Munda Cæſar ſecurus ab omni
Bellorum ſtrepitu victricia ſigna per urbes
Sustulit Hiſpanas. jam Gades, Corduba dives,
Hiſpalis, atque omnes, quaſcunque interluit undis
Bætis Anaſve ſuis, victori tradere ſeſe
Non dubitant Urbes. populi, gentesque remotæ
Sub juga jam veniunt. abjectis Cantaber armis,
Callaicuſque ferox, & Celta, atque impiger Aſtur
Expoſcunt veniam, pacemque à Cæſare quærunt.
Nil terris olim venerabile nomen Iberis
Jam valuit Magni. cunctos Fortuna clientes
Transtulerat; ſolus jam poſſidet omnia Cæſar.
Nec mirum obtineat terras ſi ſolus Iberas,
Qui ſine rivali Romanas obtinet arces.

LIBER

Digitized by Google

LIBER VII.

ARGUMENTUM.

Honores Cæsari à Senatu decreti. bellũ in Parthos parat. conjuratio in Cæsarem. Prodigia. Cæsar in Senatu occiditur.

IAm se post clades tantas, tot vulnera gentis
Ausoniæ, & strages populorum, absumpserat ipsum
Civilis furor, & terris pax alma refulsit.
Defessis iterum rebus sperare quietem
Cœperunt populi, non tristia bella timebant,
Omnia dum tenuit Cæsar, nec in orbe potestas
Altera, nec fuerit communis Roma duobus.
Hunc supra invidiam Fortuna evexerat; hujus
Regnũ amat, ut tutũ, populus. nam quem magis optent
Custodem pacis, quam qui fortissimus armis
Semper erat, nulloque unquam devictus ab hoste.
Plebs libertatem, sola contenta salute,
Romula projecit; nec post tot prælia pacem,
Quamvis cum Domino veniat pax ista, recusat.
Nec solum vulgus domino servire paratum
Cæsaris imperium votis amplectitur: illud
Et procerum pars magna cupit; tranquillaque Patres
Tempora lassati exoptant; quos (fulgura summos
Ut feriunt montes) feriunt discrimina sævi
Præcipue belli, & gaudens feralis Enyo
Sanguine nobilium semper. nec nomen inane
Iam libertatis (dudum ipsa eversa fuisset)
Sanguine jam retinere student. vix ipsa videtur
Libertas tanti. neque ficto Cæsaris augent
Obsequio titulos, sed vero pectore tantos,

Ne

Digitized by Google

Ne ſibi Rege minor videatur Cæſar, honores
Decernunt, quantos nequeat privatus habere.
Perpetuum dictatorem, patriæque parentem
Appellant Patres; denos ut Conſul in annos
Deſignaretur ſtatuunt; altaque Cunuli,
Ipſe ut ſupremus Romana Cenſor in urbe
Veſte triumphali indutus, lauroque ſederet
Perpetua ornatus. nec non de Principe Numen
Ut fieret Victor, donant altaria, Sacra,
Altaque templa, quibus pulcherrima juncta Dearum
Illius aſtabat ſtatuæ Clementia ſacræ.
Cæſareo faciunt Veſtales nomine vota.
Et quo quæque die victoria contigit illi
(Civilis quanquam) celebrantur feſta per urbem.
Crederet hoc aliquis, cum ſint feralia faſtis
Et Trebia, & Cannæ Romanis nomina; Mundæ,
Theſſaliæ, Thapſique dies jam læta vocentur
Tempora? Pompeiique necem, ſanctique Catonis,
Scipiadeque albis deſignet Roma lapillis?
Nullus reſtat honor, quem non aſſumere poſſit
Jam ſibi, victori tanta eſt conceſſa poteſtas.
Quid nunc imperio ſecuram Cæſaris urbem,
Et tandem optata, pro libertate, quiete
Lætantem, poſſit civilia rurſus in arma,
Rurſus in horrendas populos impellere clades?
Quid tantas Victoris opes, ſtabilitaque regna
Eruere? an non tam facile eſt ſuprema tueri
Quam dare Diis Superis? an non mortalibus ulla
Firma datur, nulliſque malis violanda poteſtas?
Nullane livorem poterit tranſcendere virtus?
Nec tantum meriti ſpatium eſt, quod non capit ulla
Invidiæ rabies? oh ſummis lubrica ſemper
Et minitans ſtatio! non te tua plurima virtus
Securum Cæſar præſtat, non robur in armis,
Non bonitas, tantaſque æquans Clementia vires.
Supplicibus fruſtra veniam, victiſque ſalutem;
Exulibuſque urbem permittis; Romula fruſtra
Imperia exornare ſtudes, dum legibus Orbem

Imen-

Digitized by Google

Emendas prudens, aut oppida diruta condis
Magnificus. tantis jamdudum extincta ruinis
Per te ſtat Carthago, noviſque impleta Colonis
Exurgit, nuribus non jam metuenda Latinis.
Tu quoque reſtauras, Latiiſque habitanda Corinthi
Mœnia das Bimaris; nec famam auctoribus ullam
Detrahis antiquis; ſed adhuc retinere vetuſta
Nomina permittis totum vulgata per orbem.
Non tamen hæc fatum avertunt, nec regna tueri
Uſurpata diu poſſunt. non mentibus ulla
Conciliare jugum generoſis munera poſſunt:
Nec libertatem clementia penſat ademptam.
Invidiæ ſtimulos ergo ut lenire furentis,
Et capite, inſidias, quas maturare quietem
Non neſcit, Cæſar factis avertere poſſit,
Nec non externo maculas abſtergere bello
Civiles; cum jam Craſſi vindicta periſſet
Debita jamdudum Latio; juſſu ille Senatus
(Ne Patrum imminui videatur ſacra poteſtas)
Decretoque togæ, mandari Parthica bella
Suppliciter petiit, felix ut more ſetento
Romulei antiquo populi; legionibus iret
Teſſera. ſicque alacri compellat voce Senatum:
Si mihi, conſcripti Patres, quæſita poteſtas
Eſſet, ut immani ſævaque tyrannide ſolus
Regnarem; ut quodcunque jubet furor impius, aut mea
Ægra metu, aut ſuadet luxus, vel prava libido,
Exequerer: tanto non tempore diſſimulata
Conſilia, & furiæ latuiſſent pectoris hujus;
Jamdudum gladios ſenſiſſet Roma nefandos.
Sed non nos vitiis famulantia geſſimus arma,
Nec factura urbi, ſed detractura tyrannos.
Libertatis erit cuſtos victoria noſtra,
Et legum. nec ſi non hæc perſpecta fuiſſent
Numinibus, noſtræ faviſſent numina cauſæ.
Cur gravis aut metuenda, Patres, ſit noſtra poteſtas,
Quæ vitam tot devictis dedit hoſtibus, & tot
Exulibus redditum? quis juſſu Cæſaris unquam

Dum

Digitized by Google

Dum ſiluere tubæ, jugulatus concidit hoſtis?
Scipiadæ chartas poſt Thapſi bella cremavi
Non lectas, ne quos Victor deprendere poſſem,
Et punire hoſtes. potius quam cæde tueri
Nobilium hanc vitam, neſcire pericula noſtra
Elegi. nec non invitus (Numina teſtor)
Civilem ſumpſi gladium, dum præmia juſta
Bellorum bello conquirere, proque triumphis,
Quos tot trans Alpes annos, Pontumque Britannum,
Et Rhenum merui vincendo, vincere cogor
Rurſus; & invidiam his armis, quibus ante feroces
Edomui Britonas, Suevos, Galloſque, domare.
His iiſdem forſan, vobis mandantibus, armis
(Si non in patriam paucorum injuria bellum
Vertiſſet) Latiis Babylon ſpoliata tropæis
Jamdudum noſtros leniſſet clade dolores,
Ultimaque Auſonias tremuiſſent Bactra Secures.
Hæc jam bella mihi Numen peragenda reliquit.
Ad Parthos, Patres, ſi vos decernitis, ibo;
Et ſimul ac Tauri de cornibus aureus exit
Phœbus, ad Eoas victricia ſigna pharetras
Convertam. Auſonias Aquilas, amiſſaque ſigna
Aut referam aut moriar; dignis aut cladibus ultus
Tunc erit, aut cæſo comitatus Cæſare Craſſus.
Aſſenſere Patres: placuit tam nobile bellum,
Et tantus Ductor. cui Parthica bella Senatus
Nequicquam mandat. cœptis ingentibus obſtant
Fata; nec Auſoniæ decus hoc, nec Cæſaris armis
Concedunt iterum redeunt civilia bella,
Et populi abrumpit triſtis Fortuna quietem.
Sola quies jam Cæſar erat. cum Cæſare rurſus
Pax Romana perit. cujus mors dira pianda eſt
Cladibus innumeris, laceroque cruentior orbi
Quam tot viventis feralia bella fuiſſent.
Fata Ducis mortē accelerant; pars magna Senatus
Conjurat trepidi; nec qui de parte ſtetiſſent
Adverſa ſolum, & noti jam Cæſaris hoſtes
Spurius, & Næſo, Rubrius, Serviliusque audax,

Dona-

Digitized by Google

Donatuſque ſemel venia Ligarius, atque
Cæcilius: ſed qui vulgo creduntur amici
Illius adjungunt ſeſe; Trebonius inter
Hos fuit, & Caſca, & Cimber; nec Caſſius acer
Defuit inſidiis, qui libertatis ademptæ
(Quamvis Urbana Prætura à Cæſare nuper
Donatus) vindex nunquam non eſſe volebat.
Jungitur his Decimus notiſſimus inter amicos
Cæſaris. Ingratus, cui trans-Alpina fuiſſet
Gallia Cæſareo nuper commiſſa favore.
Non illum conjuncta fides, non nomen amici
Deterrere poteſt. nec adhuc ſat firma videtur
Conjurata manus, quamvis pars tanta Senatus
Totque ſimul proceres ſanxiſſent fœdera dira:
Te quoque flos juvenum Latiorum, & nobile nomen
Brute, petunt cœpti ſocium, cædiſque nefandæ
Participem; ut tantæ pietatem obtendere culpæ,
Et dare jus ſceleri poſſet venerabile Bruti
Nomen apud populos. hic libertatis ademptæ
Et patriæ vindex natalibus eſſe videtur
A Superis deſignatus, tua, maxime Brute,
Progenies, primus qui nomine Conſulis annos
Signaſti Latios, pulſis ex urbe tyrannis.
Urbis erat Prætor Brutus: cui Caſſius arctis
Junctus amicitiis (ut eodem junctus honore)
Et tunc immenſis cupiebat jungier auſis.
Hunc quoque, cum notas intravit Caſſius ædes,
Invenit mœſtum, & tacitè ſurgentia regna
Damnantem. Tales verſat dum pectore curas,
Caſſius aggreditur. Non vanis, Brute, querelis
Tempus eget. ſat jam votis, tacitoque dolori
Conceſſum eſt, ſat conſiliis: nunc vindice dextra
Utendum, ultorem ſperat te Roma, tuamque
Libertas oppreſſa manum jam Brute requirit.
Hoc à te expectat populus, taciteque precatur,
Hæc ſellis ſtatuiſque tuis inſcripta legebas
Authore ignoto. non à te munera vana
Venatus ludoſque petunt, aut talia: ſola

Reddi-

Digitized by Google

Reddita libertas Bruto Prætore videtur
Dignum munus eis. forsan dum regna relinquat
Cæsar, & imperium, quod per tot bella petebat,
Deponat sponte expectas. non sufficit illi
Dictatoris honor, quia libera novit honorem
Roma illum. quodcunque potest donare Senatus
Posse negare putat; nec jam suprema potestas
Victori satis est, nisi sit quoque sola potestas.
Vera ideo imperii quærens insignia, sceptrum
Et diadema petit. probat hoc (quod vidimus omnes)
Sacra Tribunorum, dum detraxere coronam
Cæsareæ nuper statuæ, violata potestas.
An coram populo (quamvis tum respuit) illi
Obtulit invito diadema Antonius audax?
An non ut populum tentaret, ut ambitiosis
Artibus hoc sciret, quo vultu regna, prinsquam
Se Regem faceret, pateretur Romula pubes?
Mactetur Dominus: libertatemque (paratæ
Servitio quamvis) reddat mors Cæsaris Urbi:
Et festinanda est: si paulum, Brute, moramur
Dum redeat læto post Parthica bella triumpho,
Majore invidia cædes peragenda manebit.
Ingemuit Brutus, tristique has pectore voces
Edidit: Oh Cassi, frustra quod numina nobis
Imposuere jugum jam detrectamus acerbum,
An libertatem Superi, causamque Senatus
Tot damnaverunt bellis, tot cladibus, ut jam
Insidiis possint, & proditione tueri?
Ah potius bello pereat, quo crevit, aperto
Libertas populi Latii, quam cæde dolosa,
Fraudibus, & gladio occulto videatur egere.
Talibus insidiis hostes, civesque nefandos
Vincere Romani duxere ignobile prisci.
Incertæ potius patriam permittere belli
Fortunæ voluit quam sic te tollere, Pyrrhe,
Fabritius, nec non, quamvis Sertorius audax
Hostis erat patriæ, turpis Perpenna vocatur
Proditor à cunctis, quis tanto sanguine Sullam

Cami-

Digitized by Google

Carnificem imbutum positurum regna putavit ?
Quis tamen occultis tantum mactare tyrannum
Insidiis conatus erat ? quis Cæsaris audet
Præferre imperio crudelia tempora Sullæ
Ni Furias præferre Deis audebit? ut illi
Degeneres nimium Proceres, pavidique vocantur
Qui tantum subiere jugum : sic Cæsaris ista
Virtuti & meritis ingrata vocabitur ætas ;
Plusque senes illi damnabunt crimina nostra
Tempora qui sævi meminere immania Sullæ.
Sed me præcipue miserum qua cuncta notabit
Posteritas fama, quem tanto Cæsar amore,
Totque sibi meritis semper devinxit ? iniqua
Est mea sors; liber nequeo gratusque manere.
Oh utinam tunc, cum plebeia cassi de tectus
Cæsaris intentus jugulo per tela ruebam,
Thessalica Brutus cecidisset strage, priusquam
Donasset vita victor; tunc liber ad umbras
Venissem Stygias; vel si pia Numina dextram
Hanc bene rexissent, uno feliciter ictu
(Ni sibi Pompeius regnum quoque victor in illo
Quæsisset campo) libertas parta fuisset.
Expecta, oh Cassi, quid tandem Numina nobis
Quidve hostes facient Parthi. Cui talia contra
Cassius; Exoptes Parthis si Brute triumphum
De Latio, patriæ es factus, non Cæsaris hostis :
Quod procul avertant Superi. rationibus erras
Brute tuis : ingrata vocas quæ justa vocabit
Posteritas; & dum vis non ingratus haberi,
Impius es. nec, quæ patriæ sunt debita, donis
Privati debere potes. corrupta vocatur
Hæc, non justa fides. quo plus te dona ligarunt
Illius, hoc magis es patriæ justusque piusque.
Heu quantam, tibi si non esset Cæsar amicus,
Detraheret famam facto Fortuna merenti !
Cum plus privatis affectibus indulgere
Quam patriæ servire tuæ te crederet Orbis.
Si tamen exemplis opus est, illum aspice priscum

Bruto-

Digitized by Google

Brutorum generis, libertatisque parentem,
Romanos primus qui nomine Consulis annos
Signavit. proprios natos dum regna favebant,
Supplicio affectos spectavit fronte serena.
Exuit ille patrem Brutus, dum civis haberi
Vult pius. an tibi plus sunt munera Cæsaris, illi
Quam Natura fuit? sed justior ultio nostra
Tempore jam facta est. pro libertate vetusta
Tot confirmata magnæ per sæcula Romæ
Quid nunc egisset Brutus, qui talia fecit,
Cum nova libertas, & Reges nuper abacti?
Hac postquam juvenem flexisset Cassius arte,
Cum Decimo proceres reliqui venere, dataque
Acceptaque fide sanxerunt fœdera dira;
Et libertatem amissam, quam sanguine tanto
Tot bellis frustra quæsissent, quæque Deorum
Decretis nunquam reditura reliquerat orbem,
Cæsaris infanda decepti cæde requirunt.
Jamque propinquabant Martis tibi, maxime Cæsar,
Fatales Idus; nec tanta instantia possunt
Funera Dii celare; dies nec Vatibus illa
Auguribusque venire potest ignota; loquuntur
Hoc solitæ volucres, hoc exta minacia fatum.
Has Idus frustra monuit Spurinna timendas.
Sol quoque mœsta dedit tantæ præsagia mortis;
Lugenti similem, madida nunc Iride cinctum,
Nunc caput obscura tectum ferrugine Solem
Attonniti videre homines, pecudesque locutæ.
Destituere amnes cursum; terræque cavernas
Spiritus erumpens detexerat. Imbre tumescens
Eridanus subito vicinos merserat agros:
Et subito ad ripas rediens per prata reliquit
Innumeros angues, & prodigiosa nigrorum
Corpora Serpentum: totidem prope Tibridis ora
Destituit pisces refluum Mare littore sicco.
Cæsaream propiorantecem sed signa notabant.
Nam quos victor equos finito Marte sacrarat
Cæsar, & emeritos bellis permiserat alto

Depasci

Digitized by Google

Depaſci nemore, & per dulcia rura vagari,
Ante necem Domini multis luxere diebus.
Non illis amnes, non illis paſcua curæ;
Sed lacrymis prata humectant. cædemq; cruentam
Præcedente die, cum lauri regia ramum
Ore avis exiguum volitans geſtaverat, illam
E ſylvis volucrum crudelis turba ſecuta eſt,
Et Pompeiana captam laceravit in aula.
Horrida prodigiis aderat nox ultima vitæ
Cæſareæ; diris turbata Palatia monſtris
Excutiunt ſomnum cunctis, & flebile totis
Ædibus auditur murmur. patuere recluſæ
Sponte fores; raucum dederant crepitantia Martis
Arma ſonum; mœſtiſque canes ululatibus implent
Atria; ferales effundit ſæpe querelas
Stryx nocturna ſuas, infauſtaque carmina Bubo.
Morpheus intravit media jam nocte cubile
Quo Tyrio formoſa cubans Calphurnia lecto
Carpebat magno teneros cum conjuge ſomnos.
In faciem occiſi vertens ſe Cæſaris aſtat
Ante torum miſeræ, lacerata veſte cruentus;
Vulnera mille patent, qualem te craſtina, Cæſar,
Lux populo oſtendet. diris exterrita viſis
Ingemit, & lacrymans Calphurnia brachia ſomno
Per lectum prenſura virum movet; invenit illum
Incolumem; ſed vix (nam jam turbata ſoporem
Excuſſit) putat incolumem; vix ſenſibus ipſa
Credidit, attonitæ tam ſomnia fixa manebant.
Oſcula dat mœſtæ Cæſar, cauſamque doloris
Quærenti, viſum narrat Calphurnia triſte:
Quod dum narrat, adhuc trepidat, lacrymaſq; recentes
Effundit; pectuſque ulnis amplexa virile
Sidereis, orat ne vana hæc ſomnia credat.
Neve oſtenta Deûm contemnat; Martis ut Idus,
Quæ male tunc aderant, & quid Spurinna moneret
Quidque alii vates, reputet; nec jam ſua tantis
Præmonitus ſignis neſcire pericula vellet.
Utque manere domi placeat; lucemque ſequentem

Digitized by Google

Hanc unam, ſi non propriæ donare ſaluti,
Conjugis at ſaltem vellet donare timori.
Hiſpanas iterum, dum tanta pericula reſtant,
Dimiſſas nuper monuit revocare cohortes,
Et ſtipatores fidos. non eſſe pavoris
Sed pietatis opus Divorum oſtenta timere.
Cui Cæſar contra: plus me Calphurnia luctus
Et lacrymæ movere tuæ quam triſtia vatum
Reſponſa, infauſtæ volucres, aut ulla dierum
Vana ſuperſtitio poterant. oſtenta timere
Si nunc inciperem, quæ non mihi tempora poſthac
Anxia tranſirent? quæ lux jucunda maneret?
Aut quæ libertas? fruſtra ſervire timori
(Dum nec luce frui, nec mortem arcere licebit)
Cogar. & huic capiti, quod Roma veretur, Aruſpex
Jus dabit, & vanus ſemper dominabitur Augur.
Si mortem mihi Roma paret, dubiæne ſaluti
Proderit una dies? aut cur differre laborem
Quam nequeo vitare necem? ſemperne timere
Exoptem potius quam certa occumbere morte?
Cur tamen inſidias timeam? cur Roma ſalutem
Non potius noſtram exoptet? partaque quiete
Cæſaris imperio poſt tot civilia bella,
Poſt rabiem tantam laſſatus gaudeat Orbis?
Pax mundi mea ſola ſalus, nece Cæſaris enſes
Stringentur rurſus, rurſus lacerabitur Orbis,
Mœſtaque Romano tingetur ſanguine tellus.
Sed ſi non homini ſatis eſſet cura dici,
Ni nocturna alias facerent inſomnia curas,
Dic mihi, nam Morpheus nobis contraria miſit
Somnia, queis potius credes? hac nocte volaſſe
Ad cœlum, dextramque Jovis tetigiſſe, ſerena
Et majeſtate indutus ſediſſe videbar.
Quid niſi fauſta, & magna mihi hæc (ſi credere velis
Talibus omnino) portendere ſomnia poſſunt?
Iam Iubar Auroræ pallentia vicerat aſtra.
Proſiluit ſtratis Cæſar, mœſtæque reliquit
Conjugis amplexus; magnæque capacia turbæ,

Et

Digitized by Google

Et tantos pariter mox exceptura clientes
Magnifico ſplendent excelſa Palatia cultu.
Feſtini Proceres, magnique ad limina Patres
Luce ſalutatum prima venere, domumque
Admiſſi implerunt. animus non omnibus unus.
Cæſareo quidam vere lætantur honore:
Pars alia Invidiæ ſtimulis agitata nefandis
Quem mactare parant, falſo venerantur honore,
Et funeſta animis, linguis dum fauſta precantur.
Ante alios Decimus, cui fallere nomen amici
Præcipue dederat, Ductorem ſæpe morantem
Incitat: & ſpretis hortatur adire Senatum
Prodigiis. tandem patrum famulante caterva
Progreditur Cæſar, quamvis oſtendere cædem
Venturam Superi non ceſſavere minaces.
Progreditur tamen, atque (oh mira potentia fati!)
Dum tranſit, chartam oblatam, quæ nomina tanta
Conjuratorum, facinuſque ex ordine totum
Detegit, ante ſinu, quam ſit perlecta, recondit,
Funeſtamque intrat fatis urgentibus ædem.
Cæſaris intenti jugulo ſtant undique patres
Et conjurati proceres; altamque Curulem
Circundant. primo aſpectu cecidere parumper
Audaces animi, & fortes tremuere lacerti.
Iam pæne inceptum damnant. armare videtur
Ingens fama Ducem, majeſtas laurea frontis,
Terribilis decor, & geſtarum gloria rerum.
Nunc fortuna viri nimium comperta, favorque
Perpetuus Superum terrent. nec quantus in armis
Cæſar, ut audaci ſtipatus milite turmas
Fuderat hoſtiles toties, totieſque per omnes
Terrarum tractus victricia ſigna tuliſſet
Mentibus occurſat: ſed quanta pericula ſolus
Vicit, Fortuna tantum comitante Deiſque
Qualiter Ægypti inſidias, Pontique procellas
Nocturnas, ſævoſque intra ſua caſtra tumultus
Militis irati evaſit. cur jam caput iſtud
Numina deſtituant? verſant dum talia, rurſus

Digitized by Google

Pectoribus vindicta redit, pellitque timorem
Libertatis amor nimius. Primusque Curulem
Tullius accedens tanquam pro fratre rogatum
Purpureum ex humeris subito divellit amictum.
Mirantique Duci primum prope guttura vulnus
Dat Casca, haud impune quidem, nam brachia Cascæ
Transfigit Cæsar, primumque ulciscitur ictum,
Prosiliens alio tardatur vulnere, donec
Circumstare videt strictis pugionibus omnes,
Sentit se Cæsar funesta indagine cingi.
Et qui ferratas acies, densasque catervas
Rupisset toties campo, tutamque per hostes
Fecerat ense viam, nulla virtute togatas
Insidias vitare potest. obvolvit amictu
Tum caput, & vultum, dum Martia pectora præbet
Tot manibus fodienda, tegit, reprimitque querelas,
Ne tantam possit gemitu corrumpere famam.
Interea tacito secum hæc in pectore volvens,
Hoc saltem, Fortuna, placet, quod nulla superbo
Victori capitis nostri est concessa potestas,
Nec Domini jussu pereo. mactatus iniquis
Insidiis, quas Roma mihi subjecta paravit,
Occumbo princeps Orbis, numerumque Deorum
Auctaurus posthac. tandem per vulnera mille
Spiritus erumpit; sævis qui semper in armis
Inviolatus erat, violatæ victima pacis
Hic cadit; atque togæ, quas bello læserat, ædes
Ipse suo moriens perfundit sanguine Cæsar.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google